

Rabbinen

Rabbinen

drama från Warszawaghattots dagar i fem akter

av Christian Lanciai (2001)

Personerna:

Rabbinen
Rebecka, hans dotter
Max, hans son
Överste Wörgl
Undersergeant Böll, hans adjutant
Kapten Blödig, underlydande soldat
Josef
Mordekai
Benjamin
Ester
Ruben
Jakov
Judit
Rosa
en jude
en judisk kvinna
en judisk moder
en äldste i judiska rådet

tyskar och judar

Handlingen äger rum i Warszawa vinter-vår 1943.

Dramat bygger på verkliga händelser och personer, men alla namn är fingerade.

Copyright © Christian Lanciai 2001

Rabbinen

Akt I scen 1.

Ett stort men fruktansvärt förfallet rum. Rabbinen ligger i sin säng och sover tungt när dottern bär fram en mugg med varmt te till honom.

dottern Far! Far! Vakna! Vi måste ställa upp!
rabbinen Mmmmm.... (*har svårt för att vakna*)
dottern Far, det är inte så kallt idag. Jag har varmt te åt dig.
rabbinen Säg inte att det är sant.
dottern Vad sa du?
rabbinen (vaknar) Det är sant! Ännu en dag! Vi måste överleva ännu en dag, min dotter.
dottern Det är snart dags att ställa upp. Vi får inte komma för sent.
rabbinen Alltid samma sak. Dag ut och dag in. Att vänta på döden som aldrig kommer. Varje dag inträffar samma mirakel: döden uppskjuten ännu en dag. Men mina drömmar är ljuva, min dotter. Där finns ännu en bättre verklighet som väntar på oss. Därför önskar jag varje natt att jag inte skall behöva vakna mer.
dottern Drick ditt te, far, medan det är varmt.
rabbinen Du har väl hört det förut, Rebecka?
dottern Vilket då?
rabbinen Om att min eviga älsklingsdröm är att inte mer behöva vakna upp?
dottern Så drömmer vi alla varje natt, om vi sover alls. Annars tänker vi det bara. Men vi andra behöver dig, far. Det är fortfarande många som behöver dig. Många är tacksamma för att du orkar hårda ut och fortsätta överleva lite till. Det ger alla som känner dig kraft att överleva.
rabbinen Vem kan överleva detta helvete utom just sådana gamla tokiga judar som vi?
dottern Du har själv sagt, far, att vi judar alltid får ta emot de värsta stötarna så att alla de andra sedan kan följa efter.
rabbinen Ja, min dotter. Judarna är mänsklighetens spjuthuvud. Gud skickar iväg oss, vi tar emot stöten, och mänskligheten följer med oss och hatar oss för det. De vill ju inte följa med i våra historiska träffar. Men de fattar inte att det inte är vi som skickar iväg historiens ödesdigra spjut utan Gud.
dottern Drick ditt te fort. De andra väntar på oss.
rabbinen Är det fortfarande snö?
dottern Ja, det är fortfarande snö men mindre kallt.
rabbinen Är det minusgrader är det alltid lika dödligt kallt.
dottern Vi klarar oss. Vi har ju alltid fullt av bränsle.
rabbinen Ja, snart är hela Warszawaghettot bara rivningshus. Men snart finns det ingen kvar mer att riva ner alla träpaneler och trapphus.
dottern Hoppet finns alltid kvar, far. Vi har alltid kvar hoppet att leva vidare trots allt från den ena dagen till den andra.
rabbinen Men Gud ska veta hur mer för varje dag den känns som den allra yttersta.
dottern Far, du är frisk, och jag är frisk. Vi har inte ens tyfus.
rabbinen Nej, det är väl bara det som fattas – och livet.
dottern Och friheten. Och naturen. Och tryggheten.
rabbinen Nämn något som inte fattas oss, min dotter.
(sirener och signaler utanför)

dottern (får bråttom) De har kommit!
rabbinen Ja, vi får inte låta dem vänta. (De skyndar sig båda.)

Scen 2. Gatan utanför. Bara fallfärdiga ruckel och hus kring gatan.
En grupp utslitna, trasiga och halvdöda judar har ställt upp i snön och gatsmutsen.
Det är bittert kallt. En tysk officer med lång batong gör entré.

officeren Wörgl Upp med hakan, era sorgliga skepnader! Ni är privilegierade!
Dem av er som vi utser kommer till paradiset jämfört med hur ni har det här! Om ni
visste hur bra ni får det skulle ni alla be om att få komma med till Umschlagplatz!

en jude Samma visa varje morgon.

Wörgl Tyst där borta, era hundsfottar! Ändå envisas ni med att hellre vilja
stanna kvar här och förgås och frysa ihjäl bland era löss och judiska
parasitsjukdomar! Så dumma som ni är kan bara oförfärdiga judiska missfoster
vara! Nå! Några frivilliga! (Ingen säger ett ord.) Alltså måste vi åter plocka ut ett antal
av er. (går bland judarna och markerar de utvalda med sin batong.) Du ser ut som om du
minst av allt ville följa med. (till en annan) Vad har du att frukta? Följ med! (markerar
honom. Till en fru:) Du är alldeles för fin för att få vara kvar i detta lusnäste. (till en
annan) Dig tar vi också. (till rabbinen) Ånej, någon rabbin behöver vi inte. Du får
stanna kvar här bland de fördömda. (till hans dotter) Och du är för ung. (till en kvinna)
Du är mogen. (markerar henne.)

kvinnan Men mitt barn! Jag kan inte lämna mitt barn!

Wörgl Låt barnet följa med. (avses, till sin adjutant) De blir båda gasade
genast. Vilket slöseri. (markerar andra) Dig, dig och dig. Dig tar vi också. Så. Det
räcker på den här gatan. Ni andra kan gå hem igen till era råttnästen.

(De utvalda föses upp på ett flak och fraktas bort. Tyskarna försvinner effektivt.)

Josef Ibland avundas jag dem som förs bort.

Mordekai Vi har ingenting att avundas dem. Vi är döda allihop!

Josef Jaså! Hur kan du då prata skit om du inte lever?

rabbinen Vi vet inte vad som väntar dem som förs bort, och vi vet inte vad som
väntar oss som blir kvar. Mordekai har rätt. Det kommer nog på ett ut.

Benjamin Rabbi, ni är till för att trösta oss, inte för att förbanna oss.

rabbinen Jag förbannar ingen. Men all min tröst har förbrukat sig själv. Jag börjar
bli gammal.

Ester Rabbi, min son har försvunnit. Jag vet inte vart han har tagit vägen.

rabbinen Jag vet. Jag ska fråga efter honom hos rådet. Men varför står vi alla här
ute i snön och fryser? Faran är över, tyskarna har lämnat oss i fred, och vi har en ny
lång och svår dag framför oss.

Benjamin Rabbi, tror ni någonsin det kommer att gå över?

rabbinen Vad? Livet?

Benjamin Nej. Det här. (indikerar situationen)

rabbinen Vi vet inte, Benjamin. Det är en prövning. Det är allt vad vi vet.
Chanserna är små att vi klarar oss igenom det, men livet så länge det finns är själv
hoppets innersta okuvlighet. Samtidigt kan vi se detta som ett sanningens ögonblick.
Prövningen är så extrem att det måste vara någon mening med den.

Ruben Jag vet dess mening. Det här. (visar en hemmagjord bomb från under kappan.)

rabbinen Våld, Ruben?

Ruben Nej, motstånd.

rabbinen Motstånd? Att kasta snöboll i helvetet?

Ruben Vi hamstrar och blir fler för varje dag. Jag skulle ha kastat den här mot tyskarna nu.

rabbinen Jag är glad att du inte gjorde det. Hälften av dina bröder och systrar hade strukit med. Och tyskarna hade skjutit ner resten. Det är våld, Ruben. För varje mördad skyldig offras hundra oskyldiga.

Ruben Men vi pressas in i ett hörn. Vi har snart inget val.

rabbinen Det finns alltid en väg ut, Ruben. Det finns alltid valmöjligheter. Det finns alltid bakvägar.

Ruben Ni måste resonera så, rabbi, för ni är rabbin. Men det är inte realistiskt i längden. Detta är verkligheten. (*demonstrerar bomben*)

rabbinen Du har inget tålamod, Ruben.

Ruben Nej, jag har inte tålamod längre att se på när tyskarna förintar oss. Våra barn svälter och fryser ihjäl instängda i ghetton, våra fruar förs bort och prostitueras, våra föräldrar lämnas att dö av undernäring, och de låter oss ruttna bort i detta överbefolkade instängda helvete av infektioner och brist på mat och hygien! Ja, rabbi! Jag kan inte acceptera den ständigt tilltagande förnedringen längre!

rabbinen Du låter precis som min son.

Ruben Lever han ännu?

rabbinen Vi vet inte. Vi hoppas det.

Ruben Som officer av polska armén borde han höra till motståndsrörelsen.

rabbinen Vi tror det.

Ruben Han skulle vara välkommen och göra stor nytta här.

rabbinen Som självmordskandidat?

Ruben Som en av oss beslutna att säga ifrån.

rabbinen Nej, Ruben. Det är dödsdömt. Bara tålamod kan segra i längden. Våld är självdestruktivt och kan bara övervinnas med tålamod.

Ruben Ja, besegra du föhrerns vanvett med ditt tålamod! Ställ dig framför de tyska tanken och stoppa dem med ditt tålamod! Sätt stopp för alla massakrer och det andra världskriget med ditt tålamod!

rabbinen Du förstår inte. Allt sådant förintar sig självt i längden.

Ruben Ja, men vi oskyldiga stryker med samtidigt. Och det måste vi göra någonting åt.

rabbinen Vet du vad det bästa resultatet ni kan uppnå är?

Ruben Vad tror du?

rabbinen Att några enstaka av er kanske får överleva för att berätta sagan.

Ruben Hellre det än att gå under i tystnad.

rabbinen Våra röster tystnar aldrig, Ruben. De kommer att ljuda i evighet.

Ruben Även alla röster som tystats i Treblinka och Auschwitz och alla de andra dödslägren som vi inte vet någonting om, då alla som förts dit aldrig kommer tillbaka eller ens får leva för att berätta ett knyst av någon saga?

rabbinen Särskilt de. Deras röster kommer att skrika i evighet, och mänskligheten skall aldrig kunna tysta deras skrin.

Ruben Vi är på samma linje, rabbi, fastän vi har motsatta ståndpunkter.

rabbinen Där två judar argumenterar finns det minst tre olika ståndpunkter. Gå hem med din bomb, Ruben, och göm den.

Ruben Vi har bensin och råvaror. Det svåraste att komma över är hela tomflaskor.

rabbinen Jag kan inte hjälpa er.

dottern Far, du får kallt här ute. Vi måste gå in igen.

rabbinen Hela ghyttot kräver min närvaro. Här finns mer att göra än i hela resten av världen.

dottern Just därför måste vi gå in.

Jakov Rabbi, jag har funnit några fina böcker åt er. (*kör böcker i en trasig barnvagn*)

rabbinen Det var länge sen jag kunde köpa böcker, Jakov.

Jakov Jag har bättre pris än någonsin, bara för er.

rabbinen (nyfiken) Vad har ni kommit över, Jakov?

Jakov Lessing. Sienkiewicz. Stefan Zweig. Remarque.

rabbinen Det är sällsyntheter, Jakov.

Jakov Jag vet. Jag har näsa för böcker som tyskarna älskar att bränna.

rabbinen Skydda dem väl. De tillhör framtiden.

Jakov Och er, rabbi.

rabbinen Det blir en senare fråga. (*skottlossning på långt avstånd*)
Nu blir det bråk igen.

dottern Kom, far. (*de går in. Alla försvinner från gatan. Skottlossningen fortsätter.*)

Josef Ett ögonblick, rabbi!

rabbinen Vad är det, Josef?

Josef Jag har gjort affärer. (*plockar fram en väska från ett gömställe*)

rabbinen Har du varit utanför ghyttot?

Josef Om jag har! (*visar sitt kap, burk för burk*) Rysk kaviar. Sardinier. Ost. Till och med lite smör. Men vad sägs om det här? (*visar fram en flaska med glittrande ögon*)

rabbinen (synar flaskan) Äkta vara?

Josef Härtappad. Polackerna säljer den till tyskarna för miljoner. Hela Polen lever på inkomsterna från smuggelsprit och hembränning till tyskarna.

rabbinen Det här är nog för en hel vecka eller åtminstone en hel fest.

Josef Jag bjuder! Låt oss börja genast, rabbi!

rabbinen Kom!

(*Skottlossningen fortsätter.*)

Scen 3. Rabbinbostaden.

rabbinen Du anar inte, Rebecka, vad man kan hitta om man som Josef går och fiskar i kloakerna. Han har fått napp hela dagen, och sardinerna och kaviaren är till och med färdigt inlagd på burk!

dottern I dessa tider nappar det alltid i kloakerna, far.

rabbinen Där ser du, Josef. Det finns alltid reservlösningar. Det finns alltid alternativ och en väg ut.

Josef Naturligtvis. Det är därför vi överlever. Det är bara de som själva stänger sina möjligheter som går under.

rabbinen Men bara denna flaska är mera värd än bara sin vikt i guld.

Josef Det är ingenting att spara på, för ingen vet ju om han lever i morgon. Hellre en ordentlig fest för stunden än löften för morgondagen som bara måste brytas.

rabbinen Josef är en sann filosof, Rebecka.

dottern Det är inte bara oss han håller levande. Han försörjer hela östra ghyttot.

Josef Åtminstone Milagatan och några kvarter till. Men jag är inte ensam. Vi är en hel armé av underjordiska råttor i kloakerna som stjälar från herrarna för att försörja deras slavar.

rabbinen Men du försörjer också herrarna.

Josef Bara med förbjudna och hemliga varor.

rabbinen Det är därför herrarna överlever.

Josef Kanske. Åtminstone överlever därigenom polackerna och vi.

rabbinen Nej, alla. Hela mänskligheten har bara levt på förbjuden frukt ända sedan den kom till. Det är nyfikenheten och intresset för det förbjudna som för mänskligheten framåt. Annars skulle den genast förgås av leda.

Josef (till Rebecka) Rabbinen vet mycket om människan.

Rebecka Far vet allt.

rabbinen Nej, min dotter. Det mesta vet ingen människa och ännu mindre jag. Egentligen är jag bara en enkel fackidiot till vanlig rabbin.

Josef Vi behöver rabbinernas menlöshet för att kunna tro på dem och på människans bättre jag. Och därför överlever rabbinerna, så att de kan föra människornas menlöshets självbedrägeri vidare.

rabbinen Nu börjar du låta som en rabbin.

Josef Det var inte meningen. Skål! (*höjer sitt glas*)

rabbinen Vi måste skåla för någonting. Endast heliga tankar rättfärdigar heliga drinkar. Jag vet. Skål för frånvarande vänner, de förlorade, som vi inte vet var de är. Skål för din bror, Rebecka.

Rebecka Jag känner på mig att han lever.

rabbinen Om det är något jag litar på här i världen är det kvinnlig intuition.

Rebecka Jag är bara flicka.

rabbinen Det förhöjer intuitionen.

Josef Skål för Max! Och måtte han snart komma tillbaka.

rabbinen Nej, det vore bäst för honom om han håller sig härifrån. Jag hoppas han är i polska motståndsrörelsen. (*En dörr hörs.*) Vem är det?

Max (blodig och illa åtgången) Jag är tillbaka.

rabbinen (reser sig genast) Max!

dottern (gör det samma) Max! Du är blodig! Är du skadad?

Josef (förblir sittande) Du kommer just lagom för att fira din hemkomst, Max.

rabbinen Max, min son! (*omfamnar honom*)

Max (indikerar Josef) Vad gör *han* här?

rabbinen Han är en av oss, Max! Han kom just hit med genever och sill, smör och kaviar och till och med en flaska snaps, som om han visste att du skulle komma hem!

Max Han är inte en av oss. Han tillhör det andra lägret. Han gör affärer med tyskarna och skaffar dem luder. Han är en hänsynslös profitör.

rabbinen Max, så länge vi lever är vi alla bara hänsynslösa profitörer på livet. Sätt dig nu ner med oss och låt oss få fira dig!

Rebecka Låt mig få tvätta ditt sår.

Max Det är bara skråmor.

Rebecka Varför kom du tillbaka?

Max De överraskade oss. Nästan alla mina kamrater blev likviderade. De tog oss i natten. Vi hade ingen chans. Det finns ingenting mera mördande än tyskarnas omänskliga effektivitet. Jag tänkte att jag ingenting mer hade att göra i livet än att komma tillbaka hit och dö.

(*Man hör sirener och motorbuller utanför med skottlossning och megafoner som skriker "Achtung! Achtung!" och annat sådant på obegriplig militärtyska.*)

Josef Nu är det färdigt igen.

rabbinen Det blir säkert husundersökning. Göm fort undan allt. Inte ett spår får finnas kvar.

Max Det är mig de är ute efter.

högtalarrösten (utanför) Några polska desertörer har rymt in i ghattot. Envar som skyddar dem blir skjuten genast.

Max Vi var en grupp som tog oss in hit. Vår mission var att organisera och instruera ett uppror inifrån Warszawaghattot.

rabbinen Och få hela ghattots återstående befolkning mördad?

Max Far, vi är alla döda redan. Försök nån gång att bli en smula realistisk.

Rebecka Max, du måste också gömma dig.

rabbinen Försvinn här bakom tapeten. Vi har gömställen överallt. Tyskarna bryr sig aldrig om att söka.

Josef Vi fortsätter festen när tyskarna gett sig av.

Max Det blir ingen fest för mig förrän alla tyskar är utrotade. (*Max försvinner.*)

rabbinen Han har blivit hård.

Rebecka Men han tillhör oss fortfarande.

rabbinen Det är det allra sista jag skulle vilja önska någon människa, min dotter, att hon blir hård. Hon är född med hjärta. Utan hjärta har man inget existensberättigande som människa, och hårdheten begraver och tar kål på hjärtat, tills det har förtvinat och bara ett monstruöst insektsskal blir kvar, som hos de tyska SS-trupperna.

arga röster (utanför) Aufmachen! (*Tyskar bryter sig brutalt in med pistoler och Wörgl i täten.*)

Wörgl Genomsök! (*Tyskarna springer omkring och är effektiva*)

(*Wörgl går långsamt omkring, och hans vana falköga uppfångar allt av intresse. Han kommer till rabbinsens solkiga bokhylla.*) Böcker, rabbi, här, i dessa tider?

rabbinen Böcker finns för alla tider.

Wörgl (märker några titlar) Schiller. Nietzsche. Simplicissimus. Ni läser tyska, rabbi?

rabbinen Jag är tysk.

Wörgl Nej, rabbi, ni är jude. (*kommer fram till dottern*)

Er dotter? (*tar henne om hakan som för att se en häst i munnen*)

rabbinen Ja.

Wörgl Namnet?

rabbinen Rebecka.

Wörgl Ålder?

rabbinen Sjutton år.

Wörgl Hon ser äldre ut. (*ser sonens fotografi*) Er son?

rabbinen Ja.

Wörgl En polsk officer. Ovanligt för en jude att komma sig fram i polska armén. Det är just några sådana vi letar efter. Han råkar inte ha kommit hem av någon anledning?

rabbinen (efter någon kort tvekan) Fråga inte mig.

Wörgl Vem skall jag då fråga?

rabbinen Fråga dem som vet. Här i Warszawaghattot vet ingen något mera.

Wörgl Och varför skulle en polsk judisk officer ta sig in i dödens kvarter och det mänskliga eländets yttersta ände Warszawaghattot? Har ni någon idé, rabbi?

rabbinen Ni har rätt. Det finns ingen anledning.

Wörgl Jag sade inte att det inte fanns någon anledning. Jag frågade efter anledningen.

rabbinen Och jag vidhåller att all anledning saknas.

Wörgl Ni ljuger åtminstone inte, rabbi. (*ryter en order*) Utrym lokalen! Genomsök allt!

Josef Jag kan gå i god för rabbinen här. Det finns ingen här.

Wörgl Och vem är du?
 Josef Josef. Polack.
 Wörgl Jag känner igen dig. Är det inte du som....
 Josef Jo.
 Wörgl En lysande affärsman. Profiterar på både judar och tyskar. Vad har han sålt åt er, rabbi?
 rabbinen Ingenting. Vi har inga pengar.
 Wörgl Nej, naturligtvis. Men något har han väl betalt? Han kanske marknadsför er dotter hos våra officerare i deras paviljonger?
 rabbinen Josef är en gammal barndomsvän och klasskamrat med min son. Han har vuxit upp med oss och min dotter. Även judar får fortfarande ha vänner.
 Wörgl Gärna bland polackerna men inte bland oss tyskar.
 Josef Man väljer sina vänner men inte alltid sina fiender.
 Wörgl (*iskallt*) Polsk oförskämdhet?
 rabbinen Han försöker bara vara rolig.
 Wörgl (*till Josef*) Har ni fler roligheter att komma med?
 Josef Livet är inte alltid lika roligt.
 Wörgl Lustigkurre där. Varför skrattar ni inte, rabbi?
 rabbinen Han har rätt. Det är ingenting att skratta åt.
 Wörgl Vad är ingenting att skratta åt?
 rabbinen Ni.
 Wörgl Humor är alltid bara nonsens. I bästa fall är den kränkande. Till saken! Vet ni något om vapen i Warszawaghattot, rabbi?
 rabbinen Ni ställer frågan till fel person.
 Wörgl Jag vet. Det är därför jag gör det. För ni talar alltid sanning. Det är ert yrke och er plikt som rabbin. Det är allt ni duger till.
 rabbinen Även om det fanns vapen i Warszawaghattot, vem skulle väl någon kunna använda dem mot?
 Wörgl Det är det man aldrig vet förrän de har använts, och då är det för sent. Det gäller att ta ifrån barnet pistolen innan det hinner skada sig själv. Eller hur, rabbi?
 rabbinen Här leker inga barn med pistoler.
 Wörgl Inte ens er son?
 rabbinen Min son är förlorad sedan Polen kapitulerade.
 Wörgl Jag vet. Han är en av många eftersökta försvunna polska officerare.
 rabbinen Varför söker ni dem? Polen har ju kapitulerat.
 Wörgl Glöm inte att det var Polen som startade det andra världskriget. Vi har all anledning att uppsöka och bestraffa de skyldiga ansvariga.
 rabbinen Jag trodde att er version av det andra världskriget var att vi judar hade inlett det.
 Wörgl (*giftigt*) Rabbi, reta inte en tysk officer.
 Josef Han försökte bara vara rolig.
 Wörgl Han misslyckades. Böll, kom hit! (*Adjutanten kommer.*) Slå den här gubbjäveln på käften.
 Böll Han är en gammal man, herr Oberst.
 Wörgl Tror du inte jag ser han är en gammal man? Slå honom!
 Böll (*måste lyda order, gör det motvilligt, ger rabbinen ett slag över ansiktet som en smekning.*)
 Wörgl Dåligt, Böll! Har ni ingen soldatträning? Vad gör ni i kriget egentligen? (*ger rabbinen en rungande kindpust så att rabbinen faller till golvet. Dottern störtar fram och tar hand om sin far.*) När en tysk officer ber dig slå till, Böll, så slår du till hårt!

Böll (*förstenad*) Ja, herr Oberst.

Wörgl Det räcker. Vi kommer tillbaka en annan gång. Ut!
(*tyskarna tågar ut, Wörgl och Böll sist.*)

rabbinen Det är ingenting, min dotter. Man har slått mig hårdare förut.

Josef Det slaget hade kunnat fälla en ox.

rabbinen Det fällde en ox. (*reser sig.*) Tyskarna har gått. Var är festen? Var är min son?

Josef Så ska det låta!

(*Rebecka plockar fram flaskan och varorna. Max kommer fram ur sitt gömställe.*)

rabbinen Faran över för tillfället, min son.

Max Du skötte dig bra, far, som vanligt. Inte en lögn, och inte ett sant ord.

rabbinen Det är det som kallas diplomati.

Josef Men du tog en risk med att försöka vara rolig.

rabbinen Jag *var* rolig, Josef. Det var det som var felet. Om man säger något roligt till någon som därför blir arg, så var man verkligen rolig.

Rebecka Men du gjorde oss oroliga.

rabbinen Var inte dubbelt rolig nu. Kom, till festen!

(*de sätter sig kring bordet med tända ljus*)

Alltså, för vår återkomne förlorade son och hans framtid! (*höjer glaset*)

Max Och allas vår framtid, även om det bara blir döden.

rabbinen Det vet du väl, Max, att det alltid bara blir döden till slut.

Josef Börja inte dividera nu utan drick och ät medan vi har något liv kvar!

Rebecka För att underverkens tid aldrig må vara förbi!

Max Så länge vi ännu lever lär de aldrig lämna oss i fred.

Josef Underverken?

Max Ja. Vi kanske rentav kan vinna kriget.

rabbinen Självklart att vi vinner kriget, Max. Det är bara en tidsfråga.

Josef Tyskarna har gett sitt rike en tidsfrist på bara tusen år.

rabbinen Tusen år går fort.

Max Efter en så lång natt måste det väl ändå komma en tusenårig dag.

rabbinen Nästa år i Jerusalem!

Max Nästa år i Jerusalem!

Rebecka Nästa år i Jerusalem!

Josef Nästa år med er i Jerusalem.

(*De dricker.*)

Akt II scen 1. Wörgls officersbostad.

Wörgl (*med ett konjaksglas*) Samma sak varenda förbannade dag. Bara lik överallt, mera lik i oändlig variation men likväl bara lik som ställer en fullständigt likgiltig, som om livets enda mening var död, förgängelse och självdestruktivitet. Nazisternas mission är att förstöra hela världen, vi har nästan lyckats, och därför gör världen sitt yttersta för att förstöra oss. Troligen kommer båda att lyckas, och vad blir kvar? Möjligen befängda undantag och barocka vansinnesföreteelser, avvikande monstrositeter från den universella självdestruktiviteten som Warszawaghettot med dess levande döda spöken att fortsätta hemsöka världen i tid och otid för alla tider. Nej, det här är för tråkigt. Jag behöver nya variationer på den här tjugiga vardagliga grå självdestruktiviteten.

Böll!

Böll (*infinner sig*) Jawohl, herr Oberst.

Wörgl Kom in. Stäng dörren efter dig. Ta dig ett glas. Det är drickbar konjak. Det är inte bara den vanliga bensinen och rödspriten som polackerna smugglar till oss. Håll upp åt dig ett glas. Det är inte farligt. (*Böll lyder pliktskyldigast.*) Hur smakar det?

Böll Det är fullt drickbart, herr Oberst.

Wörgl Sätt dig nu och ta det lugnt. Koppla av. Var ledig. Du är inte i tjänst nu.

Böll En tysk soldat är alltid i tjänst.

Wörgl Visserligen, men han lyder alltid order, och min order nu är att du är tjänstledig. Uppfattat?

Böll Uppfattat, herr Oberst.

Wörgl Och glöm det där med titlarna. Jag heter Otto. Du heter Walter. Låt oss komma ihåg bara det. Håll upp mera. Vi officerer har obegränsade tillgångar på den bästa tänkbara sprit. Varför ville du inte slå rabbinen idag, Walter?

Böll Jag slog honom på er order.

Wörgl Din smocka var inte ens en örfil. Den var en smekning. Så slår en kvinna för syns skull en förolämpande man som hon älskar. Varför ville du inte slå honom ordentligt?

Böll Han var en gammal man.

Wörgl Nej, Walter, han var bara en gammal jude. Du måste göra skillnad mellan människor och judar. Det är din plikt mot ditt fädernesland och din Führer. Har du inte lärt dig det?

Böll Jag blev uppfostrad att behandla alla människor som människor.

Wörgl Det låter för humanistiskt för att ha kunnat äga rum i Tyskland. Var växte du upp? I Österrike?

Böll Nej, Schweiz.

Wörgl Det förklarar saken. Basel?

Böll Ja.

Wörgl Erasmus av Rotterdams stad. Och vad gjorde du före kriget?

Böll Studerade.

Wörgl Vad?

Böll Filosofi och historia.

Wörgl Och hur i all sin dar kom du då in i SS?

Böll Det skulle vara bra för familjen. En släkting krävde det för familjens bästa. Det skulle vara en säker karriär.

Wörgl Tills kriget började.

Böll Ja.

Wörgl Och här sitter vi som vakthundar och skäller på Warszawa och ghettot medan hela den tyska fronten i Ryssland håller på att bryta samman. Sedan börjar helvetet, Böll.

Böll Om ni säger så, herr Oberst.

Wörgl Förlåt mig. Jag glömde mig. Man kan bli hängd eller skjuten för défaitism om man yttrar ett enda ord om vad som pågår vid Moskva och Stalingrad. Säger man att vi har förlorat kriget är man en landsförrådare och lika lite en människa längre som en annan döende jude. Så man får inte säga sanningen, Böll. Alla grymheter är tillåtna i en diktatur utom det att man säger sanningen. Drick mera, Böll.

Böll Tack, herr Oberst, men jag tål nog inte mera just nu.

Wörgl Då är det klokt att avbryta. Du har gott ölsinne, Böll. Man kan lita på dig. Jag vill att du uträttar ett ärende.

Böll Ja, herr Oberst.

Wörgl Jag behöver omväxling. Jag förgås av leda annars. Hämta hit den där jungfrudottern till rabbinspöket.

Böll Nu, herr Oberst?

Wörgl Ja, just nu.

Böll Det är sent.

Wörgl Ja, det är sent.

Böll Är det en order?

Wörgl Ja, det är en order.

Böll (*reser sig, gör honnör och avlägsnar sig med skuggan av en antydning till motvilja.*)

Wörgl Han är ju rena oskulden. Hur kunde de släppa in en sådan vek gröngöling i SS? Hans släkting måste vara högt uppe i apparaten. Han har ingen chans mot kriget. Che sará, sará. (*Dricker.*)

Scen 2. Rabbinbostaden.
(*Max och Rebecka vid bordet.*)

Rebecka Har du bara kommit hit för att ställa till med problem, Max?

Max Du måste förstå, syster. Vi har inget val. Vi måste visa tyskarna att vi inte låter oss massakreras och utrotas utan motstånd. Så länge vi inte gör motstånd är vi verkligen de undermänniskor de vill göra oss till. Men om vi plötsligt ger igen kanske de får någonting att tänka på.

Rebecka Du riskerar alla de kvarvarande i ghyttot och deras liv.

Max Vi har ingenting att förlora. Vi måste börja reagera. Vi måste visa att vi lever. Vi måste demonstrera inför världen utanför att judarna har rätt att leva och att kalla sig människor. Och vi har möjlighet, för tyskarna tror inte vi kan slåss. Vi kan ge dem deras första nederlag här mitt i Warszawaghyttot.

Rebecka Du är den totala motsatsen till far. Allt han någonsin har verkat för har varit fred till varje pris, men du ville alltid bråka och ta till våld till varje pris.

Max Vi kompletterar varandra. Och var står du? Har du någon förståelse alls för mig och vår vilja till motstånd?

Josef (*bryter in*) Tyskar på väg hitåt. Du måste gömma dig, Max.

Max En dag ska varenda tysk som kommer i min väg ha fått stört sin sista jude. (*försvinner*)

Rebecka Vad vill de den här gången?

Josef Jag vet inte.

Rebecka Är det den där hemske officeren igen?

Josef Nej, de kommer utan honom. Det är bara hans adjutant.

Rebecka Då har de väl glömt något. (*Tyskarna kommer in.*)

Böll Rebecka Lilienthal?

Rebecka Ja. Vad vill ni?

Böll Var är er far?

Rebecka Han är ute på ärenden.

Böll Jag har order att föra er till överste Wörgl.

Rebecka Vad vill han mig?

Böll Det vet jag inte.

Josef Det vet du visst, din sutenör!

Böll Nej, det vet jag faktiskt inte. Tro inte att jag gör detta frivilligt.

Josef Förhoppningsvis, Rebecka, vill han dig ingenting farligt. Du får kanske komma tillbaka sedan.

Böll Han var berusad när han gav sin befallning. Kanske han har somnat när vi kommer fram. Jag lyder bara order.

Rebecka Jag kommer. Hälsa vår vän, Josef, att jag kommer tillbaka.

Josef Jag ska göra det.

Rebecka (knäpper sin kapp) Jag är redo.

Böll (visar utan ett ord vägen ut och går efter Rebecka. I dörröppningen, till Josef:)
Hälsa rabbinen att jag ska göra vad jag kan.

Josef Ni är ovanligt mänsklig för att vara tysk, herr adjutant.

Böll Även fast vi är tyskar är vi människor, Josef. (*går*)

Josef (förtvölad) Nej! Nej! Nej!

Max (kommer ut) Vad är det? Var är Rebecka?

Josef De har tagit Rebecka!

Max Vart då? Varför?

Josef Den där överstens adjutant kom och hämtade henne. Han visste inte själv vad översten ville henne.

Max Det kan bara betyda en sak. Hon är förlorad.

Josef Nej, hon sade att hon skulle komma tillbaka.

Max Då kommer hon tillbaka. Men i vilket skick?

Josef (döljer ansiktet i händerna) Ack, jag vill inte tänka på det!

Max Tur att far inte är här. Hon hinner kanske tillbaka innan.

Josef Det kommer att krossa hans hjärta!

Max Tiden rinner ut för oss alla. Jag måste aktivera mina vänner. Det är dags att vi inleder upproret *nu!*

Josef Och hur kan det hjälpa din syster?

Max Vi kan inte hjälpa någon, Josef. Det enda vi mer kan göra är att hämnas. (*störtar ut*)

Josef Ack, dessa passionerade stackars judiska galningar! De kan älska och mörda och leva hur passionerat som helst, men de kan aldrig göra något förnuftigt!

Scen 3.

rabbinen Men vad vill ni jag ska göra? Kan jag kanske uppväcka er son från de döda?

modern Om ni ändå kunde det, rabbi!

rabbinen Det kan jag inte, kära fru Ewigkeit.

modern O, vad ska jag då göra med mitt liv! De vill inte ens ha mig till Umschlagplatz!

rabbinen Vi är alla dömda att leva så länge vi lever, fru Ewigkeit, även om det kan tyckas som det mest orättvisa och outhärdliga av alla straff.

modern Ack, min son, min son!

rabbinen Jag beklagar mycket, kära fru. Men gråt. Det kanske hjälper.

modern Det finns inga tårar kvar i Warszawaghattot att gråta.

rabbinen Där sade ni ett sant ord. Källorna har överförbrukats och sinat. Endast snön kan fortfarande gråta i Warszawaghattot, om den någonsin smälter.

Jakov Rabbi, ni lovade titta på mina böcker.

rabbinen Har du funnit något nytt?

Jakov Både Thomas och Heinrich Mann.

rabbinen Det var duktigt.

Jakov Ni får dem för ett gott pris, rabbi.

rabbinen Jakob, senare. Först gäller det de levande som tyskarna ännu inte har bränt. Dina böcker finns kvar, ty inga tyskar bränner böcker mer i Warszawaghetto.

Jakov Nej, förrän de bränner ner hela ghetto.

rabbinen Det är inte aktuellt ännu, Jakob.

Judit Rabbi, min son är försvunnen!

rabbinen Vad vill ni jag ska göra?

Judit Anställ efterforskningar. Fråga hos judiska rådet.

rabbinen Så många är försvunna, Judit. Varje dag försvinner fler än dagen innan. Inte ens vårt judiska råd kan hålla reda på alla de hundratals som försvinner varje dag.

Judit Fråga dem ändå, för hoppets skull!

rabbinen Naturligtvis skall jag göra det, Judit.
(*En galen moder kommer bärande på sitt döda spädbarn.*)

Men vad är detta? Hur dog Rosas barn, Judit? Vet du vad som hänt?

Judit En tysk soldat slängde ut barnet genom fönstret.

rabbinen Men varför? Vad hade barnet gjort soldaten?

Judit Det gnällde när soldaten gick in för att våldta henne.

rabbinen Barnet visste inte ens vad tysken hade för avsikter. Det gnällde kanske av hunger.

Judit Värre saker händer varje dag, rabbi. Hur länge skall vi behöva härda ut med detta omänskliga förtryck genom ständigt tilltagande misshandel? Endast de är lyckliga som får privilegiet att få frysa ihjäl.

rabbinen Kära Judit, släpp fram de andra patienterna som vill tala med mig.

en man Rabbi, var är min son?

en kvinna Min dotter våldtogs till döds i natt av en tysk soldat, och han vill inte ens ge henne en begravning!

en flicka Min bror är försvunnen.

rabbinen Kära vänner, om de bara är försvunna finns det alltid hopp om att de lyckats fly. Bara om ni påträffar de försvunnas lik är allt hopp ute. Men vart ska du ta vägen, Rosa? Du ser alldeles förunderligt glad ut, och du har till och med målat dig och klätt upp dig. Vart skall du ta vägen?

Rosa Rabbi, de har lovat oss gratis bröd och marmelad om vi frivilligt ställer upp vid Umschlagplatz. De har lovat oss arbete. Inte ger de väl oss gratis marmelad om de bara lurar?

rabbinen Rosa, jag ber dig, gå inte dit. Du vet inte vad som väntar vid slutstationen.

Rosa Kan det vara värre än detta? Arbete och marmelad! Det är ju rena paradiset! Hur kan jag tacka nej? Det är en möjlighet som kanske aldrig återkommer!

rabbinen Kära Rosa, jag kan bara råda dig. Jag kan inte hindra dig.

Rosa Kom med, rabbi! Ni behövs säkert där borta också!

rabbinen Jag behövs alltid bäst där jag är, Rosa, och just nu är jag här och förblir här så länge jag behövs här.

Rosa Farväl, rabbi! Jag väntar på er där borta! Med marmelad!

rabbinen Farväl, kära Rosa.

Ruben Rabbi, jag tror ni bör bege er hem.

rabbinen Hur så? Vad har hänt?

Ruben Tyskarna kom tillbaka och har fört med sig er dotter.

rabbinen Varför?

Ruben Ingen vet.

rabbinen Men jag har ärende till judiska rådet nu. Jag kan inte utebli därifrån. Det är nog bara upplysningar om mig de vill ha av henne.
Ruben Jag hoppas det, rabbi.
rabbinen Låt oss fortsätta leva på hoppet, Ruben. Jag kommer så fort jag kan.
Ruben Lycka till, rabbi. (*Rabbinen går.*) Men inte ens judiska rådet kan nog göra något mera nu för rabbins egen dotter.

Scen 4. Wörgls officersbostad.

Wörgl (med sitt konjaksglas) Var dröjer den där drummeln Böll? Han har väl inte anfåttats av moraliska betänkligheter eller strulat till sin lilla mission? Det är inte varje dag man får tillfälle att kränka en jungfrulig rabbindotter. Judar är ju bara till för att kränkas, mänsklighetens boxningsdyna och dörrmatta, som alla alltid torkat fötterna på. Vem ska vi sedan göra det på när judarna förbrukats? Zigenarna? Slaverna? Katolikerna? (*Det knackar.*)

Nå, äntligen. (*går och öppnar med glaset i hand. Böll står utanför med Rebecka.*)

Det är bra, Böll. Ni kan gå. Er leverans är utförd. (*Böll går.*)

Kom in, min vän. (*Rebecka kommer in, frusen och förskrämd.*)

Rebecka Vad ville ni mig?

Wörgl Var inte rädd. Jag hade bara tråkigt.

Rebecka Tänker ni inte förhöra mig?

Wörgl Nej, jag tänker inte förhöra dig.

Rebecka Vad vill ni då? Tänker ni döda mig?

Wörgl Var inte så rädd. Jag vill er absolut ingenting ont. Men ni är frusen. Drick lite konjak. (*håller upp ett glas åt henne. Räcker det åt henne.*) Drick.

Rebecka (läppjar ytterst försiktigt) Jag är inte van.

Wörgl Jag vet. Drick. (*höjer glasfoten, så att hon måste dricka.*)

Rebecka Det är starkt.

Wörgl Känns det bättre nu?

Rebecka Det känns åtminstone värmande.

Wörgl Det är meningen. Slå er ner. Koppla av. Ni är här på min inbjudan. Jag har inga fientliga avsikter.

Rebecka (lugnare) Jag trodde ni ville förhöra mig om min far.

Wörgl Din far och sådana som han intresserar mig inte alls. En lärd man är alltid fullständigt harmlös. Men er bror intresserar mig. Vad vet ni om honom?

Rebecka Ingenting. Han är försvunnen.

Wörgl Ja, alla polska frihetskämpar är försvunna. De måste vara försvunna för att kunna utföra sitt värv. Er bror finns därute någonstans i underjorden och utför sabotage. Det är det enda han kan. Men jag tror inte han är i ghettot, för där kan han göra mindre skada än utanför.

Rebecka Jag tror inte heller han är i ghettot.

Wörgl Nej, för om han var det skulle ni väl veta det, eller hur?

Rebecka Kanske. Inte ens vi judar kan hålla reda på allt vad som händer i ghettot.

Wörgl Händer det så mycket?

Rebecka Ingen hinner med. Min far arbetar från morgon till kväll och ibland dygnet runt.

Wörgl Bara med själavård?

Rebecka Ja.

Wörgl Och ni? Vad gör ni?

Rebecka Hjälper honom. Egentligen är jag sömmerska. Jag syr när jag hinner.
Wörgl Mera konjak?
Rebecka Tack, det värmdde gott.
Wörgl Ni är så blek. Inte ens konjaken kan sätta färg på era kinder.
Rebecka Det är vintern.
Wörgl Men jag vet var vi kan sätta lite färg.
Rebecka Vad menar ni?
Wörgl Vet ni vad det här är?
Rebecka (ryser) Ett läppstift.
Wörgl Använd det.
Rebecka Jag kan inte.
Wörgl Låt då mig göra det. (*Hon gör förgäves motstånd när han förgriper sig på henne.*) Du har ingen motståndskraft kvar, grynet. Ni är alla slut i Warszawaghetto. Det är därför ni är där för att ni alla skall dö. Men det går för långsamt. Därför transporterar vi bort er. Snart är ghettot tömt på alla som någonsin kunde göra något motstånd. Kvar blir bara gamla vrak och spöken och horor som du och din tokige gamle far. Nej, svimma inte! Fan också! Hon tuppade av! Inte kan jag ju få ut något av henne som medvetlös. (*häller upp mera konjak åt sig*) Fan också! Försenad ankomst! (*dricker*)

Scen 5. Judiska rådet.

Allt är kaos. Det sittande rådets gamla medlemmar ansätts frenetiskt av förtvivlade judar *en masse* som talar i mun på varandra.

rådsäldsten Inga fler nu! Vi hinner inte med er alla! Gå hem och kom tillbaka i morgon! Vi måste stänga nu!
en man Här kommer rabbinen.
rådsäldsten Det fattades bara det.
rabbinen (har banat sig fram) Jag har en lista.
rådsäldsten Mer än hundra nya rapporter saknade varje dag, rabbi. Vad kan vi göra?
rabbinen Emil Schnabel saknar sin dotter.
rådsäldsten Och hur många till har ni på listan, rabbi? Hundra? Två hundra?
rabbinen Notera då åtminstone namnen! Det har jag lovat dem!
rådsäldsten Våra olösta mysterielistor är lika många som namnen på dem.
rabbinen Anteckna namnen! Samuel Schwarzkopf! Ruben Schnabel!
en tysk soldat (beväpnad) Det räcker. Kontoret stänger nu.
rabbinen Jeschua Weiser! Meinhold Gaebler!
soldaten Hörde ni inte, rabbi?
rabbinen Situationen är oacceptabel! Vi har en tyfusedemi i ghettot, och ni ger oss inte ens mat och filter, ännu mindre läkemedel!
soldaten Det är inte vårt fel. Det är ni som sprider epidemin.
rabbinen Vi har inte ens vatten att dricka!
soldaten Ni har ju kloakerna! Drick snö! Allt vad ni judiska parasiter duger till är klaga, klaga, klaga! Ni skulle ha tänkt på konsekvenserna innan ni anstiftade det andra världskriget!
rabbinen (tror inte sina öron men hämtar sig) Är vi då inte alla människor? Har vi inte rätt att begära lite medmänsklighet för samarbetets skull för att överleva? Har vi över huvud taget råd att göra livet ännu svårare än det redan är för varandra?

soldaten Du dillar, gubbe. Gå hem.
rabbinen Vi dör, soldat! Och ytterst ansvarig för hela krigstillståndet med allt dess elände i hela världen är endast den tyska överheten!
soldaten (farligt behärskad) Gå hem, rabbi, innan jag skjuter er.
rådsäldsten Rabbi, lämna er lista här. Vi ska göra vad vi kan.
rabbinen Det är allt vad jag begär, Schlomo.
rådsäldsten Gå nu innan det blir värre.
soldaten Alla ut! Rådet har stängt för idag! (*kör ut alla.*)
rabbinen (möter den andfådde Josef) Josef! Vad är det?
Josef Skynda er hem, rabbi.
rabbinen (tar honom om armen) Är det Max?
Josef Nej, det är Rebecka.
rabbinen Jag vet. Hon hämtades för förhör.
Josef Rabbi, om hon alls kommer tillbaka kommer hon att behöva er.
rabbinen Kom, Josef, låt oss ila. (*de försvinner.*)

Akt III scen 1. Rabbinbostaden.

Max (ensam) Vem kan någonsin ställa tyskarna inför rätta? Hur kan de någonsin gottgöra vad de har gjort? Deras brott är för oerhört för att ens någonsin kunna definieras. Och därför kommer de undan med det. Alltså måste vi ta lagen i egna händer och bli terrorister med all gudomlig och naturlig och mänsklig rätt. Vi har inget val. Det är den enda utvägen.

rabbinen (kommer in med Josef) Max! Var är Rebecka?

Max Hos tyskarna.

rabbinen Hon har inte kommit tillbaka?

Max Nej. Men hon sade att hon skulle komma tillbaka och verkade säker på det.

rabbinen Men vad ville de henne?

Max Fråga ut henne om mig eller dig, antar jag, troligtvis om oss båda.

Josef Tyskarna låter inte hämta unga ensamjudinnor för förhör.

Max Jag vet. Jag försöker inbilla mig just därför att det bara var för förhör.

rabbinen Ja, låt oss hoppas det, Max. Var det Gestapo eller SS?

Max Det var SS.

Josef Men det var inte överste Wörgl. Han hade skickat sin betjänt.

Max Låt oss vara realistiska. Om hon inte hämtades för förhör så hoppas jag för hennes skull att hon inte kommer tillbaka.

rabbinen Max!

Max Vad tror du de gör med henne om de inte förhör henne, far?

rabbinen Sluta!

Josef De kanske bjuder henne på middag.

Max En tysk middag som man blir bjuden på, Josef, återhämtar man sig aldrig ifrån.

(det knackar. Alla blir tysta.)

rabbinen Tyskar knackar inte. (*högt*) Kom in!

(Böll visar sig med Rebecka. Hon är grovt läppstiftad över hela munnen och därigenom märkt såsom prostituerad.)

(Rebecka går stumt in bland männen. Böll tar några steg in.)

Max (ryter) Vad vill ni?

rabbinen (har stigit upp och omfamnar sin dotter) Max, jag tror att denne tyske soldat är oskyldig.

Max (ryter) Ingen tysk soldat är oskyldig!

Josef (urskuldande till Böll) Han är bara en vanlig galen jude.

rabbinen Kom, min flicka. Det är bra nu. Du är tillbaka. Du behöver bara vila.

Max (vild) Ja, allt är bra nu! Det är över! Våldtäkten är över! Vad begär du mera, far? Ska du inte tacka tyskarna för deras våldåd?

rabbinen Max, lugna ner dig. (*går med Rebecka mot sängen.*)

Böll (till Josef) Jag kan inte säga hur ledsen jag är.

Max Ja, stå där bara och urskulda hela Tyskland! Ni lydde bara order, va?

Böll Ja, jag lydde bara order.

Josef Han lydde bara order, Max. Annars hade han skjutits. Vi är alla i samma båt och under samma tvång.

rabbinen (lägger sin dotter) Är det bättre så, min flicka?

Rebecka Jag ville det inte, far.

rabbinen Naturligtvis inte.

Rebecka Jag var inte ens vid medvetande. Han söp mig full.

rabbinen Det är bra nu, min flicka.

Rebecka Vad han gjorde vet jag inte, utom att han ritade mig med läppstiftet. Han måste ha varit arg på mig.

Josef (förstår) Han var arg på dig för att du var medvetlös. Du var lycklig som kom undan med livet.

Rebecka Lycklig?

Böll (bryter samman) Jag kan inte säga hur ledsen jag är!

rabbinen (observerar honom) Min son, dina tårar får mitt hjärta att smälta.

Max Det är tyska tårar, far! De är giftiga! Krokodiltårar! Han var hennes hallick!

rabbinen (har gått fram till Böll, som gråter mot hans knän) Nej, Max, han är bara ett offer för universalvansinnet som vi andra. Skulden gråter aldrig, och endast oskulden känner skuld.

Max Din dotter har skändats av en omänniska, och du predikar förlåtelse!

rabbinen Nej, Max, medmänsklighet, bara medmänsklighet.

Böll Om jag bara kunde gottgöra något av allt detta!

Josef (ser en möjlighet) Han står på vår sida.

Max Kasta då för helvete ut den där förbannade gigolon, eller ska jag behöva göra det själv?

rabbinen Det är bäst att ni går, min son. Men kom gärna tillbaka och hälsa på min dotter. Kanske ni kan göra något för henne.

Böll Tack, rabbi. (*reser sig. Han har fått sitt tecken och skyndar ut.*)

Josef Även tyskar är människor ibland.

Max Nej, Josef, de bara låtsas, liksom du bara låtsas vara på vår sida.

Josef Jag står på mänsklighetens sida mot tyskheten.

rabbinen Bra sagt, Josef. Du kan bli en riktig rabbin med tiden. Men vi har nu en konvalescent att ta hand om. Vi ska vara glada och tacksamma, Max, för att hon alls kom tillbaka.

Max Från klorna på en pervers oomskuren i SS? Hon kan aldrig bli ren igen.

rabbinen Max, du går för långt!

Max Gör jag? Och vem tvingar mig? Vem tvingar alla att gå för långt med att själva gå ända in i helvete för långt i sitt djuriska godtycke?

rabbinen Nu är vi där igen. Just för att världen är så full av barbari är det desto viktigare för dem som inte är barbarer att hålla på motsatsen.

Max Du predikar för tomma synagogor och döva öron, far. Världen lyssnar numera bara till bomber och våldsvrål.

rabbinen Likväl skall en enda viskning av lågmäldaste slag överrösta hela världens alla omänskliga missljud, om blott det enda viskade ordet är av kärlek.

Max (reser sig rasande) Far, de våra fryser ihjäl i sina sängar! De kvävs i sina tyfusspyror och skiter ihjäl sig i dysenterier! De svälter ihjäl, och deras spädbarn kastas ut av tyskar genom fönstret! Ghettot hemsöks av massdeportationer varje dag! Hundratusentals förs bort varje dag och kommer aldrig tillbaka och avger aldrig mer något livstecken! Och din enda dotter våldtas av en tysk SS-översittare. Och du vågar tala om kärlek!

rabbinen Max, pressa mig inte längre. Vi har bara ruiner kvar. Låt mig åtminstone få vårda *dem*.

Max Far, tyskarna njuter av att trampa ihjäl dina ruiner!

rabbinen (stilla) Vi har en konvalescent i huset. Tänk åtminstone på henne, Max.

Josef (till Max) Vart vill du komma?

Max Till den enda möjliga lösningen! Motstånd! Våld! Bomber! Krypskyttar! Attentat! Sabotage! Vad som helst som bara är destruktivt mot tyskarna! Det är den enda vägen till någon framtid över huvud taget! (*störtar rasande ut*)

rabbinen Min egen son blir terrorist.

Josef Helt fel har han inte, rabbi.

rabbinen Det värsta är, att helt fel har inte jag heller. Alltså har vi något gemensamt. Varför kan vi då inte mötas?

Josef För att ni är far och son. Ni står för nära varandra.

rabbinen Du menar, att blodsbandet inte behöver nödvändiggöra att vi kommer överens?

Josef Ungefär så.

rabbinen Det är också en tröst. (*går och sätter sig hos sin dotter*)
Hur är det, min flicka lilla?

Rebecka Den där tyska soldaten. Kommer han tillbaka?

rabbinen Jag tror det.

Rebecka Han är oskyldig.

rabbinen Jag vet.

Rebecka Han såg Max men arresterade honom inte.

rabbinen Josef säger att han ställt sig på vår sida.

Josef Alla tyskar skulle ställa sig på vår sida om de fått uppleva vad den soldaten fått uppleva.

rabbinen Den sanne rabbinen har talat.

Rebecka Låt mig få sova nu.

rabbinen Javisst, mitt hjärta. Jag sviker dig aldrig mer. (*stryker hennes hår*) Jag sitter kvar här vid din sida när du vaknar igen.

Josef Hon klarar sig nog.

rabbinen Den mänskliga naturen upphör aldrig att förvåna mig, Josef. Ju hårdare man driver den, till desto mer extrema vedervärdigheter man pressar den, desto mera genuin och ädel blir den, samtidigt som dess motståndskraft bara växer.

Josef Det är den motståndskraften vi behöver, inte terrorister med bomber.

rabbinen Det tror jag också, Josef.

Scen 2. Wörgls officersbostad.

Wörgl (*till en soldat*) Jag vill att Böll kommer och avger rapport så fort han kommer tillbaka.

soldaten Jag tror han just kom tillbaka, herr Oberst.

Wörgl Utmärkt! Skicka in honom! (*soldaten ut*)

Detta börjar nästan bli roligt. Har jag tur kan jag använda Böll både som kopplare och spion.

Böll (*gör entré och honnör*) Herr Oberst!

Wörgl Har du fraktat hem flickan?

Böll Ja, herr Oberst.

Wörgl Var rabbinen där?

Böll Ja.

Wörgl Vem mer?

Böll Den där köpmannen.

Wörgl Profitören Josef?

Böll Ja.

Wörgl Du märkte ingenting särskilt?

Böll Nej.

Wörgl (*reser sig*) Det börjar bli dags att likvidera hela ghettot, Böll. Judarna har fått vara i fred där alldeles för länge, spridande sina giftiga tentakler genom kloakerna ut i hela Warszawa, som dräller av deras hantlangare, upprorsmän och sabotörer. Jag har fått direktiv från general Stroop. Warszawa måste bli helt judefritt. Men ghettot får inte veta vad vi gör. Däremot behöver vi veta vad ghettot gör och hur mycket de vet. Till att börja med kommer vi bara att accelerera takten på transportererna från Umschlagplatz. Vi ska tömma ghettot med fredliga medel på civiliserat vis så långt det går. Sedan får vi se hur vi tar i tu med de återstående ruinerna.

Böll Ja, herr Oberst.

Wörgl Jag föreslår att du håller dig underrättad om läget. Kanske du kan komma på god fot med rabbinen och hans dotter. Säg till exempel att du är ledsen för vad jag gjorde. Det kommer att få rabbinen till att välsigna dig.

Böll Ja, herr Oberst.

Wörgl Ta reda på så mycket som möjligt. Försök få veta något om rabbinens son. Utspionera ghettot. Och skicka hit den där profitören Josef. Jag tror jag vill förhöra honom.

Böll Ja, herr Oberst.

Wörgl Verkställ! (*Böll gör honnör och går.*)

Jag är snillrikare än vad jag trodde. Med Böll som betrodd springpojke hos rabbinen kan vi hålla oss exakt informerade om ghettoets ligistverksamhet. Stroop kommer att bli belåten. (*slår sig ner med sitt konjaksglas*)

Scen 3. Rabbinbostaden som förut. Rabbinen sitter hos dottern. Det knackar.

Josef Det måste vara den tyske pojken.

rabbinen Kom in! (*Böll in.*)

Böll Jag har dåliga nyheter.

Josef Alla nyheter är dåliga om de kommer från tyskarna.

Böll Ghettot kommer att likvideras men inte ännu. Först skall alla föras bort genom Umschlagplatz.

rabbinen Jag väntade bara på något sådant.

Böll Och min chef vill förhöra er, herr Josef.

Josef Mig?

Böll Ja.

Josef Varför det? Jag är ju varken jude eller tysk eller förrädare eller kommunist. Vad kan en tysk vilja en polack?

Böll Bara information.

Josef Han vänder sig till sämsta tänkbara källa. Jag kan bara desinformera.

Böll Gör det övertygande, så tror han dig.

Josef Ska jag gå dit själv?

Böll Du blir insläppt överallt. Säg bara att jag sänt dig.

Josef Jag ilar. Vad som helst för att lura tyskarna! (*ut*)

Böll Rabbi, jag har en plan.

rabbinen Låt höra.

Böll Låt mig få föra er dotter i säkerhet och frihet utanför ghettot.

rabbinen Ämnar ni desertera?

Böll Ja, till polackerna och kommunisterna.

rabbinen Menar ni allvar?

Böll I högsta grad. Och det kan genomföras. Det finns en flyktväg genom kloakerna. Än så länge är den öppen, men tyskarna kan upptäcka den och stoppa den när som helst.

rabbinen Ert förslag är ytterst generöst och djärvt. Men naturligtvis kan saken endast avgöras av min dotter.

Böll Naturligtvis.

rabbinen Rebecka, hörde du?

Rebecka Jag hörde, far.

rabbinen Vad tror du om saken?

Rebecka Walter, kom hit. (*Böll kommer och sätter sig vid sängen.*)

rabbinen Jag låter dig tala ensam med honom. (*avlägsnar sig finkänsligt.*)

Rebecka (*tar Bölls hand*) Jag tror på dig, Walter, men du har kommit för sent.

Böll Det är aldrig för sent att göra något gott, Rebecka.

Rebecka Du skulle ha kommit medan solen sken, medan fåglarna sjöng, medan våren stod i blom och det ännu fanns en framtid. Nu är allting vissnat och dött, åkern är förfrusen, inga fåglar sjunger mer, och våren har förbytts till evig vinter.

Böll Följ med, Rebecka. Det är din enda chans.

Rebecka Och lämna min fader? Aldrig.

Böll Han kan också komma med oss.

Rebecka Han kan aldrig lämna ghettot.

Böll Rabbi, vi vill att du följer med oss.

rabbinen Omöjligt. Jag behövs här.

Böll Ghettot är dödsdömt. Endast de som flyr kan klara sig.

rabbinen Fly då och klara er.

Rebecka Inte utan dig, far.

rabbinen Var inte barnslig, min flicka. Jag är gammal och på gränsen till att vissna. Du har plötsligt genom denne unge man fått dig livet till skänks med en framtid på köpet. Saken är klar. Jag beordrar er att genomföra det.

Rebecka Vad min bror än säger?

rabbinen Han har ingen talan i denna sak.

Rebecka (till Böll) Ge mig bara några dagar att återhämta mig. Sedan följer jag dig ut.
 Böll Du gör mig lycklig. (*kysser henne på kinden*)
 Rebecka Nej, Walter. Du gör oss alla lyckliga.
 rabbinen Saken är klar. Äntligen har vi fått något att leva för.
 Böll (*reser sig*) Det är bäst att jag återgår till ordningen. Man väntar mig i högkvarteret.
 rabbinen Bra att varken Josef eller Max känner till denna hemlighet.
 Rebecka De får aldrig veta den.
 rabbinen Jag hoppas det, min flicka, jag hoppas det.
 Böll Jag kommer tillbaka. (*kastar en slängkyss till Rebecka och går.*)
 rabbinen Det kallar jag en gudagåva.
 Rebecka Jag vill inte lämna dig, far.
 rabbinen Och jag vill inte lämna dig. Men vi måste. Här gäller det nu faktiskt livet.
 Rebecka Jag lyder, far, för du vet alltid bäst.
 rabbinen Det enda vi kan göra åt saken, min dotter, är bara det bästa åt saken. (*sätter sig åter hos sin dotter och tar hennes hand och släpper den ej.*)

Scen 4. Wörgls officersbostad.

soldat Herr Oberst, en polack har anmält sig skickad av undersergeant Böll.
 Wörgl Det var raskt marscherat. Skicka in honom.
 soldaten Här, herr Oberst?
 Wörgl Var annars om inte här?
 soldaten Ja, herr Oberst. (*släpper in Josef*)
 Wörgl Välkommen, Josef.
 Josef Välkommen själv till Warszawa.
 Wörgl Dina kunskaper intresserar mig. Du känner ju till förhållandena i ghyttot och de ledande krafterna där, och du vet allt om svartabörshandeln.
 Josef Nej, ers nåd, jag vet ingenting.
 Wörgl Prata inte dumheter. Du vet allt. Du säljer Polens sämsta sprit till den tyska armén och den bästa till judarna i ghyttot.
 Josef Helt riktigt fast tvärtom.
 Wörgl Försök inte.
 Josef Mina bästa affärer gör jag med tyskarna och de sämsta med judarna. Man gör alltid bara dåliga affärer med judar, för de är alltid så snåla. Nu är de snålare än någonsin, för de har pengar kvar. Varför skulle jag då sälja min bästa sprit till lägstbjudande och den sämsta till de mest generösa?
 Wörgl Pågår det något i ghyttot?
 Josef Inte vad jag vet, utom att det dör folk natt och dag. Det har det alltid gjorts. Det är bara de som går till Umschlagplatz som inte dör, men de försvinner i stället till Auschwitz och Treblinka.
 Wörgl Auschwitz och Treblinka? Hur vet du det?
 Josef Det vet varenda jude. De tror att de får arbete där, men ingen har kunnat bekräfta att någon verkligen fått arbete där.
 Wörgl Jag försäkrar dig, Josef, att det finns industrier där som går varma dag och natt. Det kan du försäkra hela ghyttot.
 Josef Tydligen är det industrier i behov av ständigt ökande arbetskraft. Men får de någon lön?
 Wörgl I Auschwitz får alla den lön de förtjänar.

Josef Hur mycket är det?

Wörgl Jag ställer frågorna, Josef. Vad vet du om förekomsten av vapen i ghyttot?

Josef Ingenting. De enda som skjuter folk där är tyskarna.

Wörgl Självfallet. Vi måste ju försvara oss. Men jag har hört rykten om underjordiska bombindustrier.

Josef Skämtar ni? Alla bomber kommer från motsatta hållet, från himmeln, från England och Amerika.

Wörgl Jag menar underjordiska bomber.

Josef Det finns bara överjordiska bomber som kommer uppifrån och drabbar tyska städer. Bomber fälls inte nerifrån upp.

Wörgl Molotovcocktails. Hemmagjorda bomber.

Josef Molotov bor i Ryssland. Fråga honom.

Wörgl Josef, du är omöjlig.

Josef Nej, jag är mycket möjlig.

Wörgl Du skojar bort allting, men vi tyskar har ingen humor.

Josef Nej, jag har märkt det.

Wörgl Och ännu mindre har vi tålmod. Jag tänker därför överlämna dig till Gestapo.

Josef Och vad kan jag göra för Gestapo?

Wörgl Sluta skämta och tala om vad du vet.

Josef Det har jag gjort. Jag vet ingenting. Det är inget skämt.

Wörgl Du har lurat för många tyskar, Josef. Känn dig akterseglad av dina kolleger.

Josef Jag har inga. Jag är unik och outhärlig. Vem ska då kunna leverera enbart prima sprit och horor till er mäss?

Wörgl Du måste samarbeta. Vi behöver dig som spion i ghyttot.

Josef Gärna det. Det är världens enklaste uppgift. Där är ingenting hemligt. Alla dör på öppen gata.

Wörgl Vi vill veta vad de levande gör.

Josef De lever.

Wörgl Det är bra, Josef. Stick.

Josef Vad får jag för lön?

Wörgl Samma som i Auschwitz. Den kommer på sluträkningen.

Josef Det blir billigare om ni betalar i förskott.

Wörgl Vi kan alltid komma överens, Josef. Ni har ju varor att leverera. In natura. Skriv din räkning, så ska vi begrunda den.

Josef (*reser sig, gör honnör*) Herr Oberst!

Wörgl Du är inte soldat, Josef. Glöm det där.

Josef Det är glädjande att det finns något förnuft kvar i världen. Alla har något att vinna på samarbete, både tyskar och judar och polacker.

Wörgl Men vi dikterar villkoren.

Josef Givetvis, herr Oberst, för ni har alla vapnen. (*går*)

Wörgl Han vet allt men säger ingenting. Ett klart fall för Pawiak och Gestapo. (*lyfter en telefonlur och slår ett nummer.*)

Scen 5. Rabbinbostaden.

Rabbinen sitter ännu hos sin dotter, och de samtalar dovt, när Max inträder burdust.

- Max* Är det sant?
rabbinen Ja, allt är sant.
Max Att Rebecka ska ge sig iväg med en tysk soldat?
rabbinen (*vänder sig till honom*) Det är enda vägen till livet för dem, Max.
Max Den soldaten tog henne till hennes våldtäktsman!
rabbinen Max, mot sin vilja! Han vill gottgöra det!
Max Det kan aldrig gottgöras!
rabbinen Givetvis, men gottgörelse är något så sällsynt i dessa tider, att även den minsta ansträngning måste tas till vara som en väg mot bättre tider.
Max Hur kan du, en judisk rabbin, gå med på det?
rabbinen Det är enkelt. Jag vill rädda livet på min dotter. Var inte dum nu, Max. Tänk litet längre än din judiska näsa räcker. Det finns en värld utanför ghyttot och bortom oss judar. Du måste ta hänsyn till den.
Max Utanför ghyttot finns bara den tyska skräckvärlden, och du vill offra Rebecka åt den.
rabbinen Tysken som vill rädda henne är en överlöpare och desertör. Han tänker föra henne i säkerhet till din egen polska frihetsarmé och kanske ända till kommunisterna. Ge dem den chansen, Max.
Max Jag tänker dö här i ghyttot efter att ha skjutit ner och bränt upp och bombat upp så många tyskar som möjligt. Vi har ingen annan chans. Det finns ingen annan chans.
rabbinen Du vill alltså ta med dig Rebecka i undergången.
Max Martyriet är det enda vi har kvar, far.
rabbinen Du är desperat. Hur vore det att låta Rebecka själv avgöra?
Rebecka Jag vill inte lämna dig, far.
rabbinen Du måste. Det är den enda vägen till livet.
Max Du vill alltså tvinga henne.
rabbinen Max, detta gäller henne, inte mig. Vem vet. Jag kanske bestämmer mig för att följa med i sista minuten.
Max Ni bestämmer själva. Men om jag får råda stannar ni båda i ghyttot. Och jag lovar er en sak: när vi inlett vår resning släpps ingen tysk levande ut ur ghyttot! (*går och slänger igen dörren efter sig.*)
rabbinen Han är desperat.
Rebecka Kan han hindra oss, far?
rabbinen Han kan försöka, men han kan inte lyckas.
Rebecka Kom med oss, far.
rabbinen Jag kan inte. Min församling är här.
Rebecka Det är som Max säger. I ghyttot är ni alla dödens.
rabbinen Det blir en senare fråga.

(*Det knackar försynt.*)

Rebecka Det är Walter.
rabbinen Kom in!
Böll (*in*) Allt är klart. Kan du rymma i natt, Rebecka?
Rebecka (*reser sig något ur sängen*) Ja.
Böll (*sätter sig ömt hos Rebecka på andra sidan sängen*) Och ni, rabbi? Kommer ni med?
rabbinen Det är alltför kort varsel. Vi får se.
Böll Vi vill gärna ta er med oss.

rabbinen Viktigast är att ni kommer levande ut.
Böll Ni är välkommen att hänga med.
rabbinen Jag ska noga överväga saken.
Rebecka Jag ska övertala honom, Walter.
Böll Det är bra. Jag måste gå. Vi ses. (*går*)
rabbinen Han arbetar på änglarnas sida. Tänk att det även finns sådana tyskar.
Rebecka Glöm inte Vita Rosen.
rabbinen Fem miljoner oppositionella mot Hitler avrättade i Tyskland, och de var inte bara katoliker.
Rebecka Det är inte bara vi judar som är martyrer.
rabbinen Nej, och vi får aldrig glömma alla de andra. (*omfamnar henne.*)
(skottlossning utanför)
Rebecka Nu skjuter de oss igen.
rabbinen Om det inte var Max som sköt en tysk.
Jakov (kommer in) Rabbi!
rabbinen Vad är det, Jakov?
Jakov Något fruktansvärt har hänt.
rabbinen Vem gäller det?
Jakov Josef.
rabbinen Josef? Vad har han råkat ut för?
Jakov Kom fort. Han lever ännu.
rabbinen (lämnar Rebecka) Det gäller alltid livet, Rebecka.
Rebecka Ja, far. (*Rabbinen går med Jakov.*)
 Inte Josef! Han var ju varken tysk eller jude! Han var ju bara en av oss, en vän till hela mänskligheten! (*faller tillbaka*)

Akt IV scen 1. Gatan utanför.

Josef ligger blödande i gatsmutsen med plakat på sig.

rabbinen Josef!
Josef (ansträngt) Så länge det finns liv finns det hopp, rabbi.
rabbinen Vad har de gjort med dig?
Josef De försökte få veta allt vad jag visste. De fick veta allt vad jag visste. Jag visste ingenting.
rabbinen Vad är det här för plakat?
Jakov (läser) "Han lurade både er och oss."
Josef Kom sen inte och säg att tyskarna inte har något sinne för humor!
rabbinen Josef, detta är för mycket. Men du lever. Vi måste få bära in dig.
Josef De sköt mig i magen.
Jakov (antyder med en blick för rabbinen att Josef inte har någon chans.)
Josef Vet ni vad de sade? Efter att ha torterat mig i Pawiak tills jag var mera död än levande sade de: "Nu vet vi att han ingenting visste." Sedan sköt de hål på mina ringar. Är det inte löjligt?
rabbinen Vi kan inte låta dig förblöda här mitt i gatan, Josef.
Josef Varför inte? Det är ju den tyska lagen och dess praxis. Det är bäst att ni följer den. Låt mig få utgöra ett varnande exempel. Lura aldrig en jude!
rabbinen Josef! (*omfamnar honom*)
Josef Jag är ledsen, rabbi. Men det var roligt så länge det varade. (*tuppar av.*)

rabbinen Det är som huliganen som trampar sönder en rosenrabatt bara för själva förstörelsens glädje. Josef var bara konstruktiv. Men de som utfört detta är bara destruktiva.

Jakov Kom, rabbi. Ni bör inte ses här mitt i gatan med ett av Gestapos offer.

rabbinen Bär då in honom åtminstone! Hjälptill här! Vi är skyldiga honom en Jizkor!

Jakov Ja, rabbi. *(till några som tysta och förskrämda samlats omkring dem)* Hjälptill här! Ruben! Benjamin! Josef är död! Han var vår bästa vän! Han hjälpte oss! Vi är skyldiga honom den bästa av alla gärningar: en hederlig begravning.

Max (kommer förbi) Vem är det?

rabbinen Josef.

Max Vem sköt honom?

Jakov Tyskarna.

Max Hans blod komme över tyskarna och deras barn intill fjärde led.

flera Amen.

rabbinen Predika inte hämnd nu, Max. Detta är för sorgligt.

Max Jag predikar inte. Jag bara konstaterar fakta. Predikandet är din skyldighet, far.

rabbinen Jag kan inte predika längre. Jag kan bara be.

Max Be då desto kraftigare och nedkalla evighetens förbannelse över alla tyskar! Annars finns det de som gör det.

rabbinen Max, ditt hat över Josefs döda kropp är en hädelse.

Max Men den är skälig!

rabbinen Gå hem, Max. Låt oss begrava de döda i fred. *(de bär in honom i en lokal, som vridscenen visar att är en gammal förstörd synagoga.)*

rabbinen Detta var min synagoga en gång, Jakov.

Jakov Jag vet.

rabbinen Vilka kantorer vi hade här! Hur de sjöng från morgon till kväll på Jom Kippur! Det var bättre än någon operaföreställning! Vilken levande kultur har inte tyskarna förintat utan någon annan förevändning än att den var judisk! Kantor Müller älskade Puccini och var specialist på italiensk opera, men inte ens det fick han sjunga utan att tyskarna måste rycka tungan ur strupen på honom. Och nu detta! En vanlig polack! Bara för att de trodde att han visste något som de inte visste!

Josef (öppnar ena ögat) Rabbi, du råkar inte ha en klunk?

rabbinen Josef! Vill du ha sprit nu? I synagogan?

Josef Varför inte? Gudstjänsten är över.

Jakov Josef, du är skjuten i magen. Att dricka något då är döden direkt.

Josef Jag vet. Det är därför jag är så okristligt törstig. Lite sprit kan väl inte skada?

Jakov (tar fram en liten fickplunta) Tillåter ni, rabbi?

rabbinen För Gud är allting tillåtet som inte är illa menat.

Jakov Se det som din sista smörjelse, Josef. Härmed viger jag dig åt en bättre lycka i nästa liv.

Josef (dricker begärligt) Tack, Jakov! Var välsignad!

rabbinen Det kanske rentav bedövar smärtorna.

Josef Mer än så, rabbi. Nu kan jag rentav skratta igen åt tyskarna och alla deras befängda dumheter. *(dör)*

rabbinen Jiskadal vjiskadash sh'merabo....

(alla de närvarande deltar i bönen för de hädangångna)

Hur många fler, Herre? När tänker du sätta stopp? När tänker du visa att du även kan vara god och inte bara ond?

Jakov Rabbi, ta det lugnt.

rabbinen Förlåt mig, Jakov. Det är för mycket som bekymrar mig för ögonblicket. Josefs död är som förlusten av all äkta livsglädje i hela min värld.

Jakov Du har ännu dina böcker.

rabbinen De skämtar inte med mig. De får mig inte att skratta. De kommer inte med lyckliga infall. De bjuder mig inte plötsligt på överraskningsbanketter och vodka.

Jakov Här, rabbi. (*räcker över sin plunta*)

rabbinen Nej, Jakov, inte under tjänstgöring.

Jakov Josef hade velat det.

rabbinen Men Josef är död, och jag är olycklig. Och det dumaste man kan göra är att ta sig en tår på tand när man är olycklig. Det gör bara det dystra humöret svartare.

Jakov Du har ännu din son och din dotter.

rabbinen De håller båda på att gå förlorade. Rebecka ska fly till livet ut härifrån, och min son ska offra sitt liv i Warszawaghattots uppror. Vad har jag då kvar? Bara meningslösa lik som Josef att gråta över utan tårar. Vi är bankrutta till och med på vår sorg, Jakov.

Jakov Ändå går livet vidare.

rabbinen Det är frågan. Här i vårt ghetto ställs allting på sin spets och särskilt det axiomat. Tror du verkligen att livet kan gå vidare på ett sådant ställe och under sådana omständigheter som här i vårt unikt förbannade Warszawaghetto?

Jakov Rabbi, du vet bäst. Jag bara följer med.

rabbinen Vad jag vet, Jakov, är, att vi befinner oss mitt i kanske världshistoriens mest olösliga problem. Vi har hamnat i själva ondskans innersta kammare, och det finns ingen väg ut.

Jakov Det finns alltid en väg ut.

rabbinen Nej, Jakov, för första gången någonsin gör det inte det. Warszawaghattot är Guds egen hopplösa återvändsgränd.

Jakov Josef hade funnit på råd.

rabbinen Därför har de dödat honom. Vi har ingen Gud längre, Jakov. Vi har bara döden.

Jakov (skakad av rabbinens pessimism) Det är bäst att vi går, rabbi. Denna ödelagda synagoga är ingen tröstens boning.

Ruben Ska vi lämna Josef här?

rabbinen Ja, låt honom vila här, Ruben. Han fryser till natten när kölden kommer, och på något sätt passar min förstörda synagoga bra som hans grav, tills vidare. Vi får återkomma till saken i morgon. (*rabbinen tar hand om de andra och för dem ut. När han ska gå ut som sista man vänder han sig om:*)

rabbinen Tack för den här gången, Gud, och välkommen tillbaka en annan gång när du är på bättre humör. Självt kommer jag nog aldrig mer att sätta min fot i denna synagoga, som gjordes till min, som jag trodde var din, men som nu bara är dödens. (*stänger dörren och går*)

Scen 2. Wörgls officersbostad.

Wörgl Finns det något mera vansinnesberedande än när något inte fungerar som det ska? Ju hårdare man vant sig vid perfekta rutiner, desto outhärdligare blir det när någonting klickar. Hur fan vågar den där Böll vara frånvarande hela dagen? Böll! Hämta hit karlen för helvete!

soldat Herr Oberst, vi har inte kunnat finna undersergeant Böll.

Wörgl Men ni har ju för fan letat hela dagen! När sågs han senast och var?
soldaten När han gick in i Warszawagheppet.
Wörgl Vid alla dödfödda amöbor! Har det hänt honom något där, eller har han deserterat?
soldaten Ingen vet. Men det har kommit rapporter om vapen i gheppet.
Wörgl Tror du Böll kan ha tagits som gisslan?
soldaten Herr Oberst, det finns mer än bara vapen i gheppet. Man tror de tillverkar bomber. Enligt rapporter från polska spioner kan det vara ett uppror på gång.
Wörgl Uppror? Vad pratar du för extremt nonsens? Det finns ju bara judar i gheppet. Inte gör judar uppror.
soldaten Jag framför bara rykten.
Wörgl Rykten! Polska vansinnesamsagor! De älskar att sprida panik! Ett uppror i gheppet är en fullkomlig omöjlighet! Hör du det? Det allra omöjligaste som kan inträffa! Nej, Böll har antingen tagits som gisslan eller gått över till dom. Och då vet jag var vi ska finna honom. Den där skenheliga rabbinen! Jag ska korsfästa honom innan jag är färdig med honom!
soldaten Några order, herr Oberst?
Wörgl Och hans dotter skall officerarna i Auschwitz få knulla ihjäl på horavdelningen. Vasa?
soldaten Några order?
Wörgl Ja, finn Böll, död eller levande!
soldaten Ja, herr Oberst! Heil Hitler! (*gör Hitlerhälsning*)
Wörgl Gör dig inte till, utan verkställ! (*soldaten går*)

Om Böll har lurat oss och deserterat kan ingenting rädda rabbinen eller hela hans förbannade ghetto från att likvideras och brännas ut kvarter för kvarter. Men om det verkligen blir ett uppror.... Då blir det en mera svidande misräkning för Tredje Riket än hela Stalingrad.

Scen 3. Totalt mörker i kloakerna. Man hör hur det droppar och dryper.
 Rebecka, Böll och rabbinen blir synliga.

rabbinen Hit men inte längre. Här tar vägen slut för mig. Ni klarar er själva härifrån. Det är bara att fortsätta rakt fram nu.
Rebecka Kom med oss, far.
rabbinen Jag kan inte.
Böll Rabbi, att stanna kvar i gheppet är självmord.
rabbinen Försök inte att skrämma mig, Walter. Hot biter inte på mig.
Rebecka (stannar till) Det är någon där framme.
Max (från mörkret) Rebecka, var inte rädd. Det är jag. (*träder fram men har en dragen pistol*)
rabbinen Max! Vad vill du?
Max Kom bara, Rebecka. Din väg är fri. Men tysken stannar kvar.
rabbinen Vad menar du, Max?
Max Jag menar precis vad jag säger.
rabbinen Du har ingen rätt, Max, att förvägra din syster ett liv i frihet med vem hon vill.
Max På samma sätt har ingen någon rätt att hindra mig från att skjuta ner vilken tysk jag vill.
Böll Gå, Rebecka. Jag stannar kvar.

Rebecka Nej, Walter! Inte utan både dig och min far! (*klamrar sig fast vid honom och täcker honom*)

Max Flytta dig från honom, Rebecka. Annars kan jag skjuta dig med honom.

Rebecka Nej!

rabbinen Upphör med detta meningslösa vansinne, Max! Förstår du inte att du med din intolerans själv gör dig likvärdig med en nazist?

Max Vi har rätten på vår sida, far. Hur många judar har ni dödat, din tyske fan? Har du någon aning?

Böll Jag vet bara att det är ett oförlåtligt antal.

Max Ingen vet hur stort antalet är, men det närmar sig 50% av alla judar i Europa! Det är 75% av alla judar i Polen! Det är alltså större delen av ett helt folk! En motsvarande del av ditt folk, herr tyske soldat, vore omkring 30 miljoner! Bara om vi fick döda 30 miljoner tyskar skulle förlusten bli lika stor för er del som den redan är kännbar för oss judar. Men ni fortsätter hela tiden! Ni slutar inte! Ni bara förvärrar brottet, som en skenande karusell som ni hela tiden accelererar!

rabbinen Max, ta dig samman! Det är din systers liv det gäller mer än din privata hämnd! Det gäller livet, inte döden!

Max Flytta dig från honom, Rebecka!

Rebecka (*upplöst i tårar*) Nej!

rabbinen Max, tvinga mig inte att göra vad du får ångra.

Max Far, du är uträknad. Din moraliska grund fungerar inte mer. Vi står inför en ny tid av kall vedergällning och objektiv rättvisa! Rebecka, jag skjuter om du inte flyttar på dig!

rabbinen Fall då, din förbannade galning! (*skjuter Max. Max faller.*)

Rebecka Max! (*rusar fram till honom*)

Han är inte död.

rabbinen Jag vet. Fly nu, mina barn, fly till livet, rädda era liv! Det är mitt sista ord till er.

Rebecka Far!

Böll Kom, Rebecka! (*flyr med Rebecka och försvinner.*)

rabbinen (*förkrossad, faller ner vid sidan av sin son*) Max, varför måste du börja bråka? Du förstår väl att två liv var viktigare än ett!

Max Far, du sköt mig!

rabbinen Du hade skjutit din egen syster annars.

Max Nej, aldrig!

rabbinen Det säger du nu!

Max Far, jag är träffad i sidan och kan inte gå. Hjälp mig tillbaka till ghetton.

rabbinen Ja, jag skall hjälpa dig tillbaka till ghetton, min pojke, så att vi båda får dö där för din stora dårskaps skull. Vet du vad du har gjort? Du har satt i gång ett uppror, så att tyskarna nu anser sig ha anledning att på brutalaste tänkbara vis slakta ghettons hela återstående judiska befolkning!

Max Det är en historisk vändpunkt för vårt folk.

rabbinen Ja, liksom det var det för tyskarna när Hitler tog makten! En vändpunkt till vad? Bara till ännu värre dårskaper! Vad du har gjort är den värsta otjänst som kunde ha gjorts vårt judiska folk! Du har kastat in Israel på en väg mot terrorism, grymhet och ondska, så att vi, när tyskarna är besegrade, måste bli nazisternas arvtagare!

Max Har vi då inte rätt att försvara oss?

rabbinen Jo, men inte att mörda, som du ville mörda den unge tyske oskyldige soldaten just nu, som riskerade livet för att rädda din syster!

Max Far, jag förstår ingenting längre.
rabbinen Nej, inte jag heller. Kan du stödja dig alls på någonting?
Max Jag känner hur blodet lämnar kroppen.
rabbinen Jag var tvungen att skadskjuta dig. Du gav mig inget val.
Max Det trodde jag aldrig om dig.
rabbinen Att jag kunde bli lika skjutgalen som du? Det var du som lärde mig. Jag var aldrig desperat innan du blev det. Kom nu. Du överlever nog. Och du vill väl vara med om Warszawaghattots uppror?
Max Om jag bara får uppleva det kan jag dö sedan.
rabbinen Det brukade heta: "Se Neapel och sedan dö." Men du vill bara leva för att få se Warszawa gå under.
Max Jag vill kunna håna och skatta tyskarna i ansiktet, far.
rabbinen Även om det måste leda till fyra hundra tusen judars död?
Max Ja, för en enda judes glädjes och triumfs skull.
rabbinen Då är du vansinnig.
Max I så fall är det ljuvligt att vara vansinnig.
rabbinen Kom nu, din stackars oförbätterlige odåga!
(hjälper honom ut.)

Akt V scen 1. Gatan.

Benjamin Det är sant! Jag lovar er!
Judit Du ljuger! Du är vansinnig!
Benjamin Nej! Jag såg det med egna ögon! Jag kände stanken! Ingen får gå till Umschlagplatz mera!
Judit Det är för sent, Benjamin. Ghattot är nästan tomt.
Ruben (kommer förbi) Vad är det?
Judit Benjamin har kommit tillbaka från Treblinka.
Ruben Nå?
Judit Berätta själv, Benjamin.
Benjamin Treblinka är en enda stor fabrik för att omvandla judar till tvål.
Ruben Tvål?
Benjamin Kvinnor och barn gasas ihjäl. Bara kraftiga män används som arbetskraft och utnyttjas ihjäl tills de dör.
Ruben Är det dit vi har skickat hela ghattots befolkning?
Benjamin De trodde de skulle få det bättre. I stället blev de alla avrättade direkt. Det är rena massförintelsen.
Ruben Och Auschwitz?
Benjamin Samma sak fast värre.
Ruben Detta måste alla få veta. Detta måste hela världen få veta.
Benjamin Vi måste skrika ut det i hela världen för evigt!
Judit Ta det lugnt, Benjamin. Hur klarade du dig själv?
Benjamin Jag var nyfiken på hur det egentligen stod till där borta. Vart tog de alla vägen? Och hur gick det för dem? Jag ville hälsa på. Så jag åkte snålskjuts dit i en öppen transportvagn. Och vad såg jag? Fabriksskorstenar som spydde ut likrök! Kvinnor och barn genast separerade från männen, avklädda nakna och fösta in i avlusningslokaler varifrån de kom ut igen som lik för att genast skottas ihop och föras till likbränningsugnar. Men först togs alla guldtänder och vigselringar och även deras hår till vara.

Judit Vad skulle de ha håret till?
Benjamin Stoppa upp madrasser. Tysk ekonomi.
Ruben Kan ens tyskar sova gott i sådana madrasser?
(rabbinen kommer instapplandes med Max)
Judit Rabbi!
rabbinen Hjälp till här.
Ruben Det är Max. Han är skjuten.
rabbinen Ja, han är skjuten till döds, och det är bara mitt eget fel, men han lever ännu.
Ruben Han har förlorat mycket blod.
Judit Bär in honom i synagogan.
rabbinen I min fallna synagoga?
Judit Ja, rabbi. Det har blivit vårt sjukhus. Där ligger många sjuka redan. Ni kan inte ta hem honom. Tyskarna kan hälsa på er.
rabbinen Du har rätt, Judit.
Max (matt) Far, jag får den stora äran att få dö i din egen synagoga.
rabbinen Det är bättre än att dö på gatan eller i kloakerna, Max. Och jag är nu med dig intill slutet.
Max Jag har bara en sak mer att be dig om, far.
rabbinen Vad då, min son?
Max Bli inte galen.
rabbinen Min son, det kan jag tyvärr inte garantera att jag kan uppfylla.
Judit Bär in honom, fort. Vi kan kanske rädda hans liv.
Ruben Så få som vi är kvar av hela världsjudendomen nu är ett enda liv mera värt än hela mänskligheten.
Benjamin Åtminstone mer än hela den tyska armén.
Ruben Du sa det.
Judit Stå inte och tramsa utan hjälp till här. *(de bär in Max.)*

Scen 2. Synagogan.

Max Berätta igen, Benjamin. Vad händer?
Benjamin Majdanek, Treblinka, Auschwitz – de är alla förintelsläger, konstruerade bara för att avrätta judar och zigenare.
Max Hör du det, far? Kan du fortfarande försvara tyskarna?
rabbinen Max, du och jag är båda lika mycket tyskar som alla andra tyskar, men jag har aldrig försvarat oss eller tyskarna. Jag har bara försvarat livet.
Judit Rabbi, var är Rebecka? Hon är inte hemma.
Max Hon har flytt till tyskarna. Hon har blivit deras hora.
rabbinen Du ljuger, Max! Hon har flytt till motståndsrörelsen, till polackerna, till kommunisterna.
Judit Då klarar hon sig. Det är huvudsaken.
Max Till saken! Ni har alla hört Benjamins vittnesmål. Det har jag vetat hela tiden. Har vi något annat val kvar än väpnat uppror och kamp till döds?
Ruben Nej.
Judit Nej.
Max Kan du fortfarande som en gammal naiv tolstojan försvara icke-våldets principer, far, när tyskarna lägger under sig hela vår värld med våld?
rabbinen (tigr)

Ruben Ni tiger, rabbi.

rabbinen Jag är gammal och trött och lägger ner min röst. Jag är färdig här. Jag hade lovat att aldrig mer inträda i min synagoga. Nu är jag här och får höra våldet predikas. Nej, jag är inte mera med. Jag är inte längre rabbin för er. Jag är inte mera jude. Jag är bara en gammal olycklig man som alltmer ser sitt liv som ett enda stort misslyckande. Allt är förfelat! Du bad mig att inte bli galen, Max. Jag är ledsen, men jag kan inte hålla det löftet. Du måste få unna mig den enda frihet jag har kvar i livet: att få bli galen, den sista tillflykten och lösningen på alla livets problem för en gammal totalt förfelad man. Lämna mig i fred med min galenskap! Ägna er åt er egen förintelse så mycket ni vill, men lämna mig i fred! Min slutliga galenskap är heligare än alla religioner i världen och överträffar Gud själv i helighet och renhet!

Max Gå hem, far. Du är sjuk.

Jakov (har kommit in) Nej, han är friskare än alla andra. Han ensam är fortfarande frisk.

rabbinen Det sägs, att när man blir så gammal, att man tycker att hela världen håller på att bli galen, så är det ett säkert tecken på att man håller på att bli galen själv. Jag är inte så säker längre på den saken. En galen hund har tagit makten i mitt eget fädernesland Tyskland och lett det åt helvete och satt hela världen i brand med bara sitt eget personliga vansinnes rätt. Hans vanvett har smittat av sig på hela det tyska folket, som tillåtit honom att husera fritt och genomföra sitt livs önskedröm: att utrota alla judar. Som resultat därav ser vi detta underbara Warszawaghetto och min egen heliga synagoga däri förvandlat till sjukhus och dårhus för galningar att dö i och dårar att predika våld i. Ändå vet jag att det inte är världen som är galen. Åtminstone är den inte fullt så galen som jag själv, som ger min dotter åt en tysk soldat och som går och skjuter sin egen ende son till döds.

(Ruben, Benjamin, Judit och de andra häpnar.)

Max Gå hem, far. Du är trött.

Ruben Är det sant?

Benjamin Han bekänner det själv.

Max Du behöver sova, far. Lämna resten åt oss. Du har gjort ditt.

rabbinen Ja, jag har verkligen gjort mitt. Förlåt mig, mina vänner. Låt Max ta över. Han är mera döende än jag, men han är åtminstone klokare. Han är ju åtminstone martyr. (går)

Ruben Han är färdig. Vi har ingen rabbin längre.

Max Det återstår oss bara bomber och skjutvapen.

Benjamin Varje dag är dyrbar. Vi måste arbeta dag och natt. Tillverka bomber, öka smuglingen, fördjupa kontakten med motståndsrörelsen, alla medel är tillåtna i livets enda goda syfte här i världen: att förinta den tyska övermakten.

Max Benjamin har rätt. Hädanefter är varje tysk mindre värd än en råtta, och det är skottpengar på en miljon pund för varje mördad tysk!

Ruben Benjamin är vår nya predikant och rabbin.

Judit Vad väntar vi på? Vi måste arbeta!

(de friska bryter upp och lämnar Jakov med de sjuka.)

Jakov Ändå tar de alla fel medan rabbinen ensam har rätt i sin galenskap. Gå ni till era bomber och skjutvapen, till ert våld och ert krig. Jag går till rabbinen i hans fredliga galenskap. (går)

Scen 3. Wörgls officersbostad.

Wörgl (*med sitt konjaksglas*) Det här börjar gå mig på nerverna.

soldaten (*inträder*) Herr Oberst, undersergeant Böll kan ej lokaliseras.

Wörgl Det har du sagt nu hela dagen, din erbarmlige odugling. Dina dåliga nyheter börjar bli tjugiga.

soldaten Det är min plikt att rapportera dem, herr Oberst.

Wörgl Vet du vad plikt är, kapten Blödig?

soldaten Det som måste utföras.

Wörgl Nej, den rätta definitionen på plikt är enligt en engelsk vetenskapsman den dummes ursäkt för att fortsätta begå dumheter.

soldaten Jag försöker bara fullgöra min plikt, herr Oberst.

Wörgl Ja, och du fortsätter med det. Nå, varför står du kvar? Har du fler dumheter att rapportera?

soldaten Ja, tyvärr, herr Oberst.

Wörgl Nå. Låt då det dumma bli ännu dummare.

soldaten Herr Oberst, det har blivit svårt att gå in i Warszawagheppet.

Wörgl Jaså? Kastar tiggarna sten på er? Skjut dem då.

soldaten Nej. De skjuter på oss.

Wörgl Skjuter på er?

soldaten Ja, herr Oberst. Judarna har börjat skjuta på oss tyskar.

Wörgl Några sårade?

soldaten Flera döda.

Wörgl Det är den förbannade polska motståndsrörelsen som beväpnat dem! Vill då polackerna bli lika utrotade som judarna? De ber om det! Nåväl, efter att Warszawa blivit judefritt får vi se till att göra Polen fritt från alla polacker! Vi har en mission att utföra! Vi äger att befria den ena nationen efter den andra från dess egna nationaliteter! Det är en helig mission!

soldaten Herr Oberst, jag väntar på order.

Wörgl Gå in med tanks och skjut ner dem!

soldaten Hur många?

Wörgl Så många som behövs. Skjut på allt som rör sig.

soldaten Det kan behövas någon pansardivision.

Wörgl En hel division?

soldaten Ja. De har tillgång till bomber.

Wörgl Allt är den där förbannade rabbinens fel. Han gör detta för att hämnas på mig. Se till att få hit hans dotter! Jag ska slita ut äggstockarna ur henne med mina egna händer! Jag ska bakbinda henne och munkavla henne och knulla henne med den här flaskan tills hennes vagina blöder ihjäl och hennes tarmar rinner ut genom hålet!

(tystnad. Wörgl blir medveten om vad han sagt.)

Står du kvar ännu? Glöm det där sista. Men hämta hit flickan!

soldaten (*osäker*) Herr Oberst, menar ni att vi ska skicka en pansardivision att hämta en judisk flicka?

Wörgl Hämta flickan först! Skicka sedan pansardivisionen mot rabbinen!

soldaten Herr Oberst, med respekt, men ingen tysk soldat vågar sig längre in i gheppet. Judarna har blivit för farliga.

Wörgl (*fattar inte vad han hör*) Vad är det du säger? Har du blivit fullkomligt från vettet? (*stärker sig med en djup klunk*) Sedan när har någon jude blivit farlig för den tyska armén?

soldaten Herr Oberst, femton tyskar har redan mördats eller försvunnit i ghyttot. Det vore oklokt att skicka fler efter dem.

Wörgl (för sig själv) Detta kommer att göra Stroop och Müller vansinniga. Det får inte vara sant. – Då får jag väl ta saken i egna händer. Jag ska göra visit hos rabbinen, kapten Blödig. Jag behöver pansarbilen.

soldaten Ja, herr Oberst.

Wörgl Verkställ! (*soldaten går*)

Det blir sista gången vi träffas, herr lärde tyske rabbin, men det ska bli angenämt att få göra upp med er.

(*tar på sig uniformen och stramar åt sig till fulländad perfektion.*)

Scen 4. Synagogan.

Max (döende) Jakov, jag har inte långt kvar. Vill du hämta min far rabbinen?

Jakov Ja, Max. Men jag lämnar dig inte. (*till en flicka*) Vill du säga till rabbinen att Max håller på att dö? (*Flickan springer iväg.*)

Max Jag hör skottlossning och krevader. Har vi äntligen lyckats starta krig mot tyskarna?

Jakov Ja, Max. Och den här gången har vi underlag. I januari hade vi varken vapen tillräckligt eller någon organisation.

Max Menar du att vi har framgång?

Jakov Tyskarna retirerar. De kommer att behöva divisioner för att våga sig in i ghyttot mera.

Max Jag känner doften av frihet. De måste mobilisera. Jag tror att Führern måste skita på sig.

Jakov Jag har mera nyheter. Ryssarna har besegrat dem vid Stalingrad.

Max Det är vändpunkten. Vi kommer att segra!

Jakov Ta det lugnt, Max. Det är inte slut ännu. Det är bara den allra första början, och ingen av oss kommer att överleva den. Vi har ingen chans instängda som vi är i Warszawas kloak.

Max Det är vägen ut, Jakov. Ni kan alltid fly genom kloakerna men först när tyskarna jämnat hela ghyttot med marken.

Jakov Tyskarna kommer att vänta vid öppningarna.

Max Nej, Jakov, det finns alltid någon flyktväg kvar. Aldrig någonsin kommer alla utvägar att vara stängda för människan. Det finns alltid en lösning.

Jakov Ja, döden.

Max Nej, livet.

Jakov Du börjar låta som din far.

en annan döende Här kommer han.

Max Far!

rabbinen Hur är det med dig, Max?

Max Jag dör, far. Jag ville inte dö utan dig.

rabbinen Jag dör gärna med dig, min son. Jag har inget mer i livet att göra.

Max Nej, jag menade inte så. Du lever vidare, men jag dör. Du hade rätt. Du hade alltid rätt. Därför ville jag inte dö utan din försoning.

rabbinen Du har ingenting att sona, min son. Du är en martyr, och alla brott sonas med döden.

Max Du förlåter mig alltså allt mitt vanvett, min vrede, min våldsiver och alla mina hårda utfall mot dig?

rabbinen En far överser lätt med allt vad en son kan hitta på, ty fadern är ju alltid äldre. En son kan aldrig växa i kapp med hans ålder och äldre förstånd. Och fadern måste alltid föregå med gott föredöme. Annars är han ingen fader.

Max Far, förlåt mig!

rabbinen För vad?

Max För att jag genom egen förskyllan måste dö ifrån dig. (*dör*)

rabbinen (*släpper inte sin son*) I döden tog han på sig skulden för att jag sköt honom. (*till Jakob*) Är det rättvist?

Jakov Ingenting är rättvist i vår tid och vår värld. Rättvisa har blivit en obefintlig lyx och en omöjlig utopi.

rabbinen De har skjutit hela dagen. Har upproret verkligen kommit i gång?

Jakov Inga tyska soldater vågar sig längre in i ghettot.

rabbinen Det är nästan för bra för att vara sant. Det måste ha omvandlat Max dödsstund till en strålande triumf. Allt han bad om var att åtminstone få skjuta ner någon tysk i livet. Det är som om han hade lyckats uppvigla hela världen emot dem. El Alamein, Stalingrad, Warszawaghettot – det är att förmoda att snart hela Berlin kommer att ligga i ruiner.

Jakov Ja, rabbi.

rabbinen Vem kunde tro det för bara någon vecka sen? Den nya dödliga istiden har plötsligt fått vårhosta och kommer att duka under i förkylning. Hur snöpligt för den ofelbara tyskhetens osårbara perfektion!

Judit (*kommer in*) En tysk pansarbil med vit flagg. De vill underhandla direkt med rabbinen.

rabbinen Varför mig?

Judit Jag vet inte. Men de förhandlar inte med någon annan.

rabbinen (*grips av en aning*) Vem är förhandlaren?

Judit En överste Wörgl.

rabbinen Jag känner honom. Jag ska tala med honom.

Ruben Har vi någonting att tala med honom om?

rabbinen Det är en sak mellan honom och mig, Ruben.

Benjamin Är han överste är det bäst att skjuta ner honom genast.

rabbinen Lämna detta åt mig, Benjamin. Ingen som kommer till en rabbin skall förvägras att få tala med honom.

Jakov Låt honom komma in. Låt honom få se vårt synagogesjukhus och hans offer. Ge honom hela vårt elände att få gråta över, om han alls kan röras till någon medkänsla.

rabbinen (*till Judit*) Jag kan bara ta emot honom här inne hos min döde son och mina patienter.

Judit Jag ska hälsa honom det.

rabbinen (*bestämt*) Inga vapen här inne! (*Judit går.*)

Ruben Bara om han själv kommer vapenlös.

rabbinen Inte ens en tysk överste skjuter fadern till en dotter som han har skändat. Och jag har goda nyheter åt honom. Låt honom komma.

kaptan Blödig (*med k-pist och vit flagg visar sig vid ingången*)

rabbinen Inga vapen här inne!

Jakov Det här är en gudstjänstlokal och sjukhus.

kaptanen (*skakad av åsynen*) Mein Gott! (*drar sig tillbaka*)

Jakov De är räddare för judiska patienter än för judiska terrorister.

rabbinen Ingenting är mera skrämmande och chockerande, Jakob, än det nakna mänskliga eländet. Och vi judar skall ju alltid vara värst.

Wörgl (med vit flagga, visar sig) Rabbi. (bugar sig avmätt)
rabbinen Stig in, överste. Hälsa på min döde son, den farligaste av alla judiska terrorister.
Wörgl Var det han som startade allt det här?
rabbinen Nej, det började helt av sig själv. Ingen var skyldig, precis som ni inte var skyldiga till det andra världskriget.
Wörgl Jag har inte kommit för att bråka, rabbi.
rabbinen Varför har ni kommit då? Tyskar plägar inte underhandla med någon medlem av den judiska underrasen.
Wörgl Var är er dotter?
rabbinen Vad vill ni henne? Hon är inte anträffbar.
Wörgl Är hon död?
rabbinen Nej, hon lever.
Wörgl Jag ville fråga henne och er om någon av er visste något om min försvunne adjutant Böll.
rabbinen Vi vet båda allt om saken.
Wörgl Nå?
rabbinen Er adjutant Böll har helt frivilligt övergått till den polska motståndsrörelsen som resultat av vad ni gjorde med min dotter.
Wörgl Ger ni mig skulden?
rabbinen För er adjutants försvinnande? Nej. För vad som hände min dotter? Ja. Men ni har inte svarat på min fråga. Varför har ni kommit? Ville ni be oss om ursäkt möjligen?
Wörgl Nej, jag ville ge er en chans.
rabbinen Därmed har ni gett er själv en chans, men ni har ännu inte tagit den.
Wörgl Avblås striderna, och ni får leva vidare i fred.
rabbinen Vilka vi? Dessa döende patienter? Här finns tyfus, svält, vansinne, skörbjugg och alla världens tänkbara judiska parasitsjukdomar, som ni har prackat på oss genom att stänga in oss utan mat och hygien och rinnande vatten i Warszawaghattot. Ni har tagit vårt liv ifrån oss redan. Ni har inte längre makt att ge det tillbaka. Ni har satt i gång en skenande våldskarusell som ni inte själva längre kan stanna. Ni hånar oss med att alls komma hit.
Wörgl Jag ville ge er en chans. Om ni inte tar den kommer hela ghettot att jämnas med marken och alla ni att brännas inne.
rabbinen Med att komma hit gav ni er själv en chans. Ni har inte tagit den. Jag är mänsklig. Det är inte ni. Ni kunde ha bett mig om ursäkt för min dotter. Det har ni inte gjort. Jag väntar. Ni har ännu inte tagit chansen. Ni gav inte min dotter någon chans. Jag har inte någon rätt att ge er mer än denna enda chans.
Wörgl Ni är ju vansinnig.
Jakov Han har förlorat båda sina barn. Han har inte sovit på många nätter och är gammal och trött.
rabbinen Ja, jag är vansinnig, överste, och ni är det inte, för ni ger order och bär uniform. Ni hade rätt att skända min dotter. Ingen hade någon rätt att försvara henne, för hon var judinna. Hur kändes det att kränka ett barn, överste? Ni kanske bara lydde order? Så säger ni ju alla när ni ställs mot väggen: ni bara lydde order.
Wörgl Rabbi, ni har ingenting att förhandla om. Det är jag som har det.
rabbinen Jaså? Kan ni ge mig tillbaka min son? Kan ni ge mig tillbaka min dotter? Kan ni ge tillbaka livet till de mer än 400,000 judar från Warszawaghattot som gasats ihjäl i Auschwitz och Treblinka? Kan ni ge världen tillbaka den fred den hade före 1939? Nej, och inte ens om ni kunde det skulle ni göra det, ty ni äger inga mänskliga

känslor. Ni är historiens yttersta slutprodukt: den totalt dehumaniserade denaturaliserade människan, mot vilket det oskälige vilddjur framstår som mera civiliserat än det monster i uniform vi har här framför oss.

Wörgl Rabbi, jag kom hit för att underhandla och inte för att lyssna till era tomma predikningar.

rabbinen Tyvärr är jag rabbin, och mitt jobb är att predika, och det enda jag kan är moral och rätt. Tål ni inte höra det har ni kommit till fel förhandlingspart.

Wörgl Jag kom till er för jag trodde ni var den enda i ghattot man kunde tala med.

rabbinen I så fall har ni kommit rätt, för vi talar ju faktiskt med varandra.

Wörgl Men ni är inte i någon position att kunna anklaga mig.

rabbinen Inte? Hur var det med min dotter? Med vilken rätt märkte ni henne som hora?

Wörgl Er kan man inte tala med. Ni är förblindad av ert vanvetts blinda raseri. Förlåt att jag störde er. Underhandlingarna är slut. *(stiger upp och vänder sig om för att gå ut.)*

rabbinen Herr överste!

Wörgl (vänder sig om tillbaka) Ja?

rabbinen Ni har inte bett om ursäkt. *(skjuter ner honom med en pistol han hela tiden hållit laddad, riktad och dold, samma pistol han sköt ner sin son med.)*

Wörgl (lever ännu, ser förvånad ut men får inte fram ett ord)

rabbinen Hälsningar från min son. Och hälsningar från min dotter, som rymde till livet med er adjutant. Han är nu kommunist. Och hälsningar från mig, som beklagar att ni inte tog chansen att be om ursäkt, ty jag är en tolerant och liberal men rättvis man.

(ger honom dödsskottet. Översten dör.)

(Man hör larm utanför. Tyskarna har vaknat och kommer strax inrusande med kulsprutor och skjuter vilt omkring sig på alla som rör sig.)

Jakov Ner, rabbi! Skydda er!

(Elden besvaras av judiska partisaner. Snart flyr tyskarna, och man hör pansarbilen köra iväg.)

Ruben (bildar sig en uppfattning om situationen) De har skjutit ihjäl nästan alla de döende och patienterna.

Judit (kommer in) Hur är det med rabbinen?

Jakov (reser sig, svårt skadad) Han ligger där borta. Han var den första som träffades. Hjälp honom!

Ruben Rabbi! Rabbi! *(hjälper honom upp. Han blöder svårt.)*

rabbinen Mina barn, jag dör lycklig i min egen synagoga efter att ha begått mitt livs första mord, och det var med berätt mod överlagt.

Benjamin Hur är det med honom?

Ruben Han har inte långt kvar.

rabbinen Begrav mig med min son i ruinerna av Warszawaghattot. Mina barn, ni har inte långt kvar. De kommer att attackera ghattot med pansardivisioner, eldkastare och kanoner. De kommer inte att ge sig förrän allt är förvandlat till den sterilaste öken för bara korpar och råttor att klaga i. Ni måste försöka rädda livet. Ghattot har ingen chans och inte heller ni så länge ni är kvar. Lova mig att fly innan det är för sent.

Ruben Vi lovar, rabbi.

rabbinen Tack, Gud, för livet. Jag försökte göra mitt bästa för att förvalta det väl. Kunde jag ha gjort det bättre? Ja, det kan man alltid. Bättre lycka nästa gång. Farväl, mina barn. *(somnar in)*

Ruben Hans saga är all.
Jakov Han dog för tidigt med alltför många böcker olästa.
Judit Kamrater, tyskarna kommer snart tillbaka med förstärkning. Vi måste vara beredda för nästa strid.
Jakov Lämna mig kvar här med rabbinen och hans son. Men ta för Guds skull ut det där soldatliket. (*menar översten*) Han platsar inte i en synagoga.
Benjamin Han har rätt.
Ruben Ta vara på hans uniform. Den kan vi ha användning för. Resten lämnar vi åt Warszawaghettots korpar och råttor.
Judit Kom! Vi har inte ett ögonblick att förlora! Aldrig mer någon sömn så länge Warszawaghettot finns kvar för oss att försvara! (*de bär ut översten och försvinner*)
Jakov Även jag dör, rabbi, med alltför många böcker olästa. Att vi alltid ska bli avbrutna mitt i läsningen! Men livets bok tar aldrig slut. Avbryt ett kapitel, och det börjar alltid ett nytt ändå. Och allt är egentligen en och samma bok som aldrig tar slut. Vi är bara episoder. Jag följer med dig, rabbi, för att dyka upp igen i någon annan episod någon annanstans tillsammans med dig, ty vi bokens folk dör aldrig; ty egentligen finns vi bara i fantasin. Så sällar vi oss till evigheten – men min hjärna grumlas. Sätt i gång, Warszawaghetto, och fyll hela världen med din skrällande dödsridå av blod, och låt dess minerade kulisser störta samman i ett dånande ridåfall, ty detta spelet är nu över.

Ridå.

(Athen, 31.3.2001)